

Druga številka // poljudni članek: Smrtnost ptic na cestah // varstvo ptic: Uničujoči vpliv kmetijske politike na travniške ptice // narava: Škržadi // portret ptice: Beločeli deževnik // portret ornitologa: Stanislav Bevk // mi za ptice in naravo: Letno delo društva v enem večeru / Popis velikega škurha na Ljubljanskem barju / Skupinski popis na Pohorju

Svet ptic: 02,'14

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije // letnik 20, številka 02, junij 2014 // ISSN: 1580-3600

→ SVET PTIC:

revija Društva za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije, letnik 20, številka 02, junij 2014 // ISSN: 1580-3600 (prej Novice DOPPS // ISSN: 1408-9629)

spletna stran revije:

<http://www.ptice.si/projekti/svetptic>

izdajatelj:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), p. p. 2990, SI-1000 Ljubljana

® Revija, vsi v njej objavljeni prispevki, fotografije, risbe, skice, tabele in grafikoni so avtorsko zavarovani. Za rabo, ki je zakon o avtorskih pravicah izrecno ne dopušča, je potrebno soglasje izdajatelja. Revija nastaja po velikodušnosti avtorjev, ki svoje pisne in slikovne prispevke podarjajo z namenom, da pripomorejo k varovanju ptic in narave.

naslov uredništva:

Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS – BirdLife Slovenia®), Tržaška cesta 2 (p. p. 2990), SI-1000 Ljubljana, tel.: 01 426 58 75, fax: 01 425 11 81, e-pošta: dopps@dopps.si, spletna stran: www.ptice.si

glavna urednica: Petra Vrh Vrezec

e-pošta: petra.vrh@dopps.si

uredniški odbor: Luka Božič, Alenka Bradač, Katarina Denac, Tomaž Mihelič, Jakob Smole, dr. Tomi Trilar, Barbara Vidmar, doc. dr. Al Vrezec

lektoriranje: Henrik Ciglič

art direktor: Jasna Andrič

oblikovanje: Mina Žabnikar

prelom: Metka Ciuha, Camera d.o.o.

tisk: Schwarz print d.o.o.

naklada: 2500 izvodov

izhajanje: letno izidejo 4 številke

Člani DOPPS prejmejo revijo brezplačno.

Revijo financirata Grand hotel Union d.d. in Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS).

Revija je vpisana v register javnih glasil pod zaporedno številko 1610. Mnenje avtorjev ni nujno mnenje uredništva.

Prispevke lahko pošiljate na naslov uredništva ali na elektronski naslov: petra.vrh@dopps.si

Za objavo oglasov pokličite na društveni telefon ali pošljite e-mail glavni urednici.

Poslanstvo DOPPS: Delamo za varstvo ptic in njihovih življenjskih okolij. S tem prispevamo k ohranjanju narave in blaginji celotne družbe.

predsednik: Rudolf Tekavčič

podpredsednica: dr. Tatjana Čelik

upravni odbor: Tilen Basle, Peter Krečič, Cvetka Marhold,

Tomaž Mihelič, mag. Iztok Noč, Tanja Šumrada

nadzorni odbor: prof. dr. Franc Janžekovič, prof. dr. Peter Legiša,

Bojan Marčeta, dr. Tomi Trilar

direktor: doc. dr. Damijan Denac

IBAN: SI56 0201 8001 8257 011

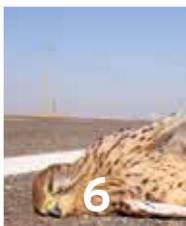
DOPPS je slovenski partner svetovne zveze naravovarstvenih organizacij BirdLife International.

Fotografija na naslovnici: Edino slovensko gnezdišče beločelih deževnikov (*Charadrius alexandrinus*) so Sečoveljske soline, kjer gnezdi nekaj deset parov. Vrsta sodi med ogrožene v Evropi. Število gnezdečih parov je ocenjeno na 20.000. Od leta 2007 v Krajinskem parku Sečoveljske soline beločele deževnike načrtno lovijo in jih označujejo z barvnimi obročki s kodo. Raziskave bodo v prihodnosti razjasnile marsikatero neznanko iz življenja te vrste. foto: Iztok Škornik

pokrovitelj DOPPS

GRAND HOTEL UNION D.D.
Miklošičeva 1, Ljubljana, Slovenija

6

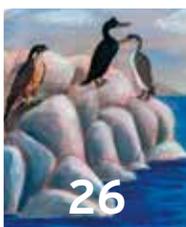
10

12

16

26

30

35

42

4

Ptice naših krajev

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

6

Smrtnost ptic na cestah

// Tomaž Berce, Mateja Deržič

10

Uničujoči vpliv kmetijske politike na travniške ptice

// Tomaž Jančar

12

Škržadi - pojoče žuželke

// Tomi Trilar

14

Beločeli deževnik

// Iztok Škornik

16

Ohranjanje končnih plenilcev zagotavlja ohranjanje biotske raznovrstnosti

// Klemen Čandek, Hanka Kuchova - Breburdova in Nina Erbida

18

Stanislav Bevk - pobudnik ustanovitve Ornitološkega observatorija v Ljubljani

// Kazimir Tarman

20

Armenija in Gruzija

// Blaž Blažič, Jurij Hanžel

23

Kam so izginili samci mlakaric

// Petra Vrh Vrezec

26

Vranjek Ari končno doma

// Petra Vrh Vrezec

28

Črna prosenka

// Gregor Bernard

30

Poletna opazovanja v naravi

// Tinka Bačič, Maarten De Groot, Andrej Kapla, Sarah Robič, Petra Vrh Vrezec, Anamarija Žagar

32

Letno delo društva v enem večeru

// Tilen Basle

34

Popis velikega škurha na Ljubljanskem barju

// Katarina Denac

35

Skupinski popis na Pohorju

// Tomaž Mihelič

36

Štajerska »gugalnica« 2014

// Matej Gamser

36

Spomladanski izlet na zadrževalnik Medvedce

// Matej Gamser

38

20 let poljudnega društvenega glasila - 2. del

// Andreja Ramšak

40

Navdihujoče izkušnje iz avstrijskih parkov

// Nataša Šalaja, Bojana Lipej, Borut Mozetič, Igor Brajnik

41

Ptice medvoške okolice

// Vanesa Bezlaj

42

Naj fotoulov

// Ivan Esenko, Jani Vidmar, Sava Osole

43

Novice DOPPS

Njegova pesem je bila tako očarljiva, da je vsak postal in si vzela čas za poslušanje. Celotno revni ribič, ki mu je po glavi rojilo nešteto skrbi, mu je vsakič prisluhnil in ob njegovi pesmi zavzdihnil: »Oh, kako lepo!« (H. C. Andersen, Cesarjev slavček)

Dne 28. 4. 2014, ob hrvaški obali – Naneslo je, da me je pot pripeljala pod mogočen hrast. Na njem je neutrudno prepeval slavec. Prav tisti, ki je v Andersenovi pravljici ozdravil že smrti prepuščenega cesarja. Zraven hrasta je stal zanikrn lokal. Takšen, v katerega poleti zahajajo prepoteni turisti, ki si dolgočaseni od celodnevnega poležavanja na plaži privoščijo hladen napitek. In v lokalju je bil neki mož, ki mu ne vem imena, hitel je s popraviljem tistega, kar je zima zdelala od prejšnjega leta. No, mož se ni dal premotiti s slavčjo pesmijo, pač pa je očitno nezanimiv ščebet preglasil z ropotom, podobnim silovitemu metronomskemu udrihanju po nekem glasbilu ter s kančkom na silo zložene melodije. Vprašam se, ali je v ščebetanju z bližnjega hrasta sploh prepoznal slavčevo blagozvočnost. Vsekakor mu je bilo zanjo malo mar. Saj veste, tista mala perjad, ki poleti prav nemarno stika po mizah za nastavljenimi prigrizki, ki mamijo že poprej omenjene turiste k preudarnemu razsipništvu!?

O lepotah cesarske palače in o slavcu, ki je žvrgolel na obali, so učenci možje v knjigah zapisali, da je slavec najlepši med vsemi. Knjige so prehajale iz rok v roke in nekoč je eno dobil tudi cesar. »V mojem cesarstvu živi slavec, ki velja za mojo največjo dragocenost, a zanj nisem še nikoli slišal, kaj šele, da bi ga videl in prisluhnil njegovemu petju?« se je čudil. »Ne verjemite vsemu, kar je zapisano v knjigah,« so ga tolažili svetovalci, ki za slavca prav tako še niso slišali. (H. C. Andersen, Cesarjev slavček)

Dne 4. 6. 2014, Ljubljana – »Ja kaj naj rečem lastniku gozda, ki bo ob prihodek, ker ne bo mogel sekati zaradi kozače, ki se je naseli-

foto: Petra Vrh Vrezec

la prav v njegov gozd? Saj ne rečem, da ni ponosen, da ima v gozdu tako imenitno ptico, pa vendarle, zaradi tega res ne more biti drugorazredni državljan. Saj imamo po ustavi vsi enake pravice!« sem slišal od nekoga, ki se je primoran profesionalno ubadati z neljubim razlaganjem ljudem, željnih zaslužka, zakaj se je ravno njim zgodila Natura 2000, sosedu pa ne. Kaj naj rečem? Da naj gre v gozd in namesto žagi prisluhne donečemu kozačinemu hukanju, bo najbrž zvenelo malce trapasto.

»Naj oba slavca, pravi in umetni, zapojeta skupaj!« je nekdo predlagal. Res so poskusili, a se ni najbolje obneslo. »Umetni ptič ne more biti kriv,« je rekel dvorni mojster petja. »Drži se svoje melodije, vsaka nota je na svojem mestu, nikoli se ne zmoti, saj ga poganja prvovrstna mehanika!« S pravim slavčkom se ni nihče ubadal, saj je bil vendar na dvoru veliko lepši ptič, iz zlata in srebra in posut z diamanti! (H. C. Andersen, Cesarjev slavček)

Dne 6. 6. 2014, med Ljubljano in Poljčanami – Peljemo se v avtu in poslušamo znane napeve. Pa štiri-letna hčerka vpraša: »Oči, kdo je ta stric, ki poje?« »Ivan Rebhoff,« odvrnem. »A ga bom lahko šla kdaj poslušat?« »Ne, je že umrl, preden si se rodila,« je bil odgovor malce nespodbuden. Tišina. Čas za razmislek. Kako nespodbudno bo šele, če bo naslednjic želela videti južno postovko, zlatovranko, tenkokljunega škurha, ali pa bo morda tudi že za kaj drugega prepozno? Odpeljali smo se dalje, vsak s svojimi mislimi.

Tedaj se je od okna zaslišala čudovita pesem. Slavček, drobnji rjavi ptiček je slišal o cesarjevi bolezni in priletel na obisk. Zapel je svojo prelepo pesem in cesarju je kri hitreje stekla po žilah. V njegova blede lica se je počasi začela vračati barva in celo Smrt je prisluhnila slavčku. (H. C. Andersen, Cesarjev slavček)

Al Vrezec

PTICE NAŠIH KRAJEV

// Al Vrezec, Jurij Hanžel

Naslov za kopije objavljenih prispevkov:

Al Vrezec, Prirodoslovni muzej Slovenije, Prešernova 20, p.p. 290, SI-1001 Ljubljana, e-mail: avrezec@pms-lj.si

Naslov za sporočanje opazovanj redkih vrst: Jurij Hanžel, Komisija za redkosti,

DOPPS, Tržaška 2, SI-1000 Ljubljana, e-mail: jurij.hanzel@gmail.com

Obrazec za opis opazovanj redkih vrst:

http://www.ptice.si/images/stories/slike_novice/2010/obrazec_si.doc

Labod grbec (*Cygnus olor*)

Število v Sloveniji narašča; na reko Krko pri Otočcu so leta 1968 iz Švice pripeljali dva para, leta 1995 jih je tu prezimovalo 30, leta 2012 pa že kar 246 [TOME, D. (2014): *National Geographic Slovenija* 9 (1): 116-131].

foto: Ivo A. Božič

Ameriški kreheljca (*Anas carolinensis*)

Samec te pri nas zelo redke in na novo prepoznane vrste kreheljca se je dalj časa med marcem in aprilom 2012 zadrževal v Škocjanskem zatoku [HANŽEL, J. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 83-91].

izvirni foto: Domen Stanič

Tatarska žvižgavka (*Netta rufina*)
Prvo potrjeno gnezdenje v Sloveniji – julija 2013 so neletečega begavca opazovali na zadrževalniku Medvedce, čeprav so bile gnezditveno sumljive ptice opazovane že leta 2012 [BORDJAN, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 107].
foto: Ivo A. Božič

Virginijski kolin (*Colinus virginianus*)
Ta tujerodna kura ameriškega izvora, naseljena v Istri na Hrvaškem, se očitno v večji meri širi tudi k nam, saj je bila opazovana tudi v Škocjanu pri Kopru maja 2012 [HANŽEL, J. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 83-91].
izvirni foto: Duša Vadnjak

Vranjek (*Phalacrocorax aristotelis*)

Junija 2012 je bilo na slovenskem morju ugotovljeno, da vranjeki za svoja počivališča najraje izbirajo ležeče boje, na katerih tudi prenočujejo, zjutraj pa jih zapustijo večinoma med 7.50 in 8.30 uro [BORDJAN, D. et al. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 5-11].
foto: Jure Novak

Kormoran (*Phalacrocorax carbo*)

V prehrani kormorana v Posočju, določeni iz ustreljenih ptic med letoma 2004 in 2011, so bili v največjem deležu zastopani postrvi, lipan in različne vrste krapovcev z najštevilnejšim klenom, v želodcih je bila večinoma najdena po ena riba, kormorani pa so plenili ribe velikosti od 3 do 50 cm [PAJNTAR, A. (2013): *Diplomska naloga*. Univ. v Novi Gorici, Nova Gorica].
foto: Janez Papež

Rjavi jastreb (*Aegypius monachus*)
Ta pri nas izjemno redki jastreb je bil zopet opažen na Krnu avgusta 2012, pri čemer je šlo najverjetneje za ptico, izvaljeno v naravi, in ne za ptico iz reintrodukcijskega programa [HANŽEL, J. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 83-91].
izvirni foto: Nena Taljat

Veliki škurh (*Numenius arquata*)
Med letoma 2011 in 2012 je na Ljubljanskem barju gnezdilo 9-12 parov, kar v primerjavi s preteklimi podatki kaže na stabilno populacijo, vendar pa je obstoj vrste na območju še vedno ogrožen zaradi sprememb travšč in upravljanja z njimi, kakor tudi zaradi drugih aktivnosti ljudi na tem območju, ki vznemirjajo gnezdeče ptice [DENAC, K. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 33-41].
foto: Ivo A. Božič

Črnoglavi galeb (*Ichthyetus melanocephalus*)

V letu 2012 je bila v Sečoveljskih solinah opazovana kar 18 let stara ptica, ki je bila kot mladič obročkana leta 1994 v Italiji [VREZEC, A., FEKONJA, D. & ŠERE, D. (2011): *Acrocephalus* 34 (156/157): 49-69].
foto: Alen Ploj

Ribji galeb (*Ichthyetus ichthyetus*)

Zelo redek gost z vzhoda, tokrat prvoletna ptica, je bil novembra 2012 opazovan na več vodnih telesih po Štajerski: na zadrževalniku Medvedce, Ptujskem jezeru, Račkih ribnikih in Požegu [BORDJAN, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 115-116].
izvirni foto: Jure Novak

Veliki galeb (*Larus marinus*)

Redek severni gost - januarja 2011 se je ptica več dni zadrževala na Cerkniškem jezeru, kar je prvo opazovanje na območju in šesto v Sloveniji [BORDJAN, D. & ŠKOBERNE, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 117].
foto: Dejan Bordjan

Rumenonogi galeb (*Larus michahellis*)

Gnezditelj je bila maja 2012 potrjena tudi v Mariboru, kjer sta na strehi SNG Maribor gnezdila vsaj dva para, a uspešno speljan je bil le en mladič [BRAČKO, F. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 116-117].
izvirni foto: Franc Bračko

Rjavi galeb (*Larus fuscus*)

Kot selivka na dolge razdalje se rjavi galeb pri nas pozimi pojavi le poredkoma, januarja 2013 pa sta bili zabeleženi kar dve ptici, ena na Dravi in ena ob morju [BOŽIČ, L. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 93-103].
foto: Borut Rubinič

Navadna čigra (*Sterna hirundo*)

Plašenje gnezdečih ptic zaradi plovbe z motornimi čolni je na Ptujskem jezeru problem, še posebno za kolonije navadnih čiger in rečnih galebcev, zlasti v obdobju valjenja. Ko ptice zapustijo kolonijo in se jim plovilo približa na 67 do 73 m, za vrnitev na gnezda potrebujejo od 5 do 11 minut [VOGRIN, M. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 43-48].
foto: Kajetan Kravos

Močvirska uharica (*Asio flammeus*)

Trideseti podatek za Slovenijo – en osebek opazovan aprila 2014 na Ljubljanskem barju [Komisija za redkosti – vir podatka: Dare Fekonja, Borut Rubinič, Dare Šere].
izvirni foto: Dare Šere

Postovka (*Falco tinnunculus*)

Med najdenimi obročkanimi pticami v Sloveniji je leta 2012 najdaljšo pot preletela mlada postovka, ki se je istega leta izvalila v 2320 km oddaljenem mestu Oulu na Finskem [VREZEC, A., FEKONJA, D. & ŠERE, D. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 49-69].
foto: Ivo A. Božič

Škrlatna rozela (*Platyercus elegans*)

Nova tujerodna vrsta v Sloveniji, najverjetneje pobegla ptica, je bila junija 2012 opazovana pri Seči [HANŽEL, J. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 83-91].
izvirni foto: Bia Rakar

Krokar (*Corvus corax*)

Na Volovji rebri se je leta 2012 pokazalo, da se tod zbira večje število mrhovinarskih ptic in se hrani na kadavrih ovac, ki so jih pokončale velike zveri. Med pticami so prevladovali krokarji, na kadavrih pa so bili opaženi tudi beloglavi jastrebi in kragulj [KROFEL, M. & ČERNE, R. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 75-77].
foto: Alen Ploj

Pegam (*Bombycilla garrulus*)

Leto 2013 je bilo za vrsto invazijsko, saj so se pegami po Sloveniji v začetku leta prikazali na več krajih: Ljubljana, Mala Slevica pri Velikih Laščah, Šmarje pri Jelšah, Maribor [DENAC, M. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 122, BASLE, T. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 122, Foto-narava: <http://galerija.foto-narava.com/displayimage.php?pos=63703>].
foto: Darinka Mladenovič

Velika sinica (*Parus major*)

Nenavadno leglo je bilo najdeno aprila 2013 v gnezdilnici v Malih Lipljenah pri Turjaku, v katerem je bilo poleg sedmih normalnih jajc še eno izjemno majhno, saj je merilo le dolžino le dober centimeter [PRITEKELJ, A. (2013): *Acrocephalus* 34 (156/157): 120].
izvirni foto: Aleksander Pritekelj

Kmečka lastovka (*Hirundo rustica*)

Pri selečih se kmečkih lastovkah septembra 2011 čez osrednjo Slovenijo so ugotovili, da je bilo 4 % ptic okuženih s patogeno bakterijo *Clostridium difficile*, med njimi so bile okužene zgolj mlade ptice [BANDELI, P. et al. (2014): *BMC veterinary research* 10 (40): 1-4].
foto: Janez Papež

Citronasta pastirica (*Motacilla citreola*)

Sedmi in osmi podatek za Slovenijo – dva samca opazovana s presledkom štirih dni v aprilu 2014 v Puconcih [Komisija za redkosti – vir podatka: Dejan Rocner, Željko Šalamun].
izvirni foto: Dejan Rocner

1: Zbita postovka (*Falco tinnunculus*). Število poginov ptic na račun prometa je vsako leto veliko. Najverjetneje najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na stopnjo smrtnosti povoženih ptic, je hitrost vozil. V Sloveniji je raziskav na temo smrtnosti ptic v prometu žal razmeroma malo, manjkajo predvsem ocene vpliva prometa na slovenskih avtocestah, kjer so hitrosti vozil najvišje.
foto: Miha Krofel

Promet resno ogroža živali, ki redno prečkajo ceste znotraj svojih življenjskih okolij. Ptice se pojavljajo na seznamu najpogostejših žrtev prometa predvsem zaradi velike mobilnosti, ki jo omogoča letenje. Večina ukrepov za preprečevanje smrtnosti na cestah je danes usmerjenih predvsem v zaščito večjih sesalcev in dvoživk, a ceste močno vplivajo tudi na ptice. Smrtnost ptic zaradi trkov z vozili je še posebno opazna na območjih drobljenja ali izgube življenjskega prostora. Ptice načeloma ne hodijo ali tečejo čez cestišče, večina ceste le preleti. Vendar pa ravno s pogostimi preleti povečujejo verjetnost trka z vozili.

Smrtnost ptic na cestah

// Tomaž Berce in Mateja Deržič

Ceste lahko obravnavamo kot samostojen življenjski prostor, ki je sicer človeškega izvora. V okolici cestišča namreč nastanejo posebne razmere, ki ustrezajo mnogim skupinam živali. Ob cestah je na voljo veliko različne hrane, od organskih odpadkov in semen ob žetvi do povoženih živali. Asfaltna podlaga z oddajanjem toplote privablja nevretenčarje, ki so hrana za nekatere vrste ptic, obenem pa hitro segrevanje cest in zadrževanje toplote pomenita vir toplotne energije tudi za ptice. Predvsem okolica cestišč daje ustrezno zavetje in dovolj hrane za večje gostote malih sesalcev, s tem pa so robovi cest idealno lovišče za ujede in sove. Pozimi so ceste vir soli in gastrolitov, majhnih kamenčkov, ki pticam pomagajo pri prebavi. Povožene živali pa so pomemben vir hrane za mrhovinarje, hkrati pa so slednji pri hranjenju v nevarnosti, da tudi sami postanejo žrtev prometa.

Ptice in promet

Obsežnejših raziskav, kako promet vpliva na populacije ptic, ni veliko, obstajajo pa različni pristopi k preučevanju tega vpliva. Neposredni vpliv prometa na smrtnost ptic lahko ocenjujemo z iskanjem kadavrov, pri čemer nalletimo na težavo zaznavnosti, ki je predvsem odvisna od načina popisa. Popisi iz avtomobila so ponavadi površni, saj je pri večjih hitrostih nemogoče zaznati kadavre manjših ptic, ki pa sestavljajo glavnino povozov. Bolj primeren je popis med hojo, kar pa zahteva bistveno več časa, nenazadnje pa predstavlja tudi nevarnost za popisovalca. Ne glede na način zbiranja podatkov o povoženih pticah pa so ti le minimalne ocene, saj ostane določen del kadavrov neopazen. Nekatere ptice po trku z vozilom odbije s cestišča, nekatere ostanejo pritrjene bodisi na prednjem delu vozil bodisi na kolesih, pri nekaterih pticah večjih telesnih dimenzij pa smrt nastopi šele nekaj časa po trku z vozilom. Slednje po trku odletijo stran od cestišča, kjer nato poginejo. Veliko kadavrov s cestišča odstranijo mrhovinarji (mačke, lisice, kune, ujede, vrani) in tako ostanejo nezabeleženi.

Podatkov o številu poginov ptic na račun prometa je kljub vsemu veliko. Ocenjeno je, da samo v ZDA zaradi prometa vsako leto pogine 80 milijonov ptic, na Nizozemskem pa 653 tisoč. V Sloveniji je raziskav na temo smrtnosti ptic v prometu razmeroma malo.

Letna, tedenska in dnevna razporeditev trkov

Pogostost trkov ptic z vozili je odvisna od aktivnosti ptic na letni, mesečni, tedenski in dnevni ravni. Med posameznimi leti so razlike velike in večinoma odvisne od mnogih dejavnikov, predvsem pa od vremena in uspešnosti gnezdenja.

Na letni ravni se največ trkov zgodi med aprilom in septembrom, in sicer z dvema viškoma: prvi med aprilom in majem, drugi pa v avgustu in septembru. Oba viška se časovno ujemata s povišano aktivnostjo ptic. Prvi je obdobje

spomladanske selitve ptic in razmnoževanja, ko je večina ptic stalnic in delnih selivk že v fazi iskanja območij in partnerjev, pri čemer preletijo velike razdalje, kar poveča možnost za trk z vozili, poleg tega pa so ptice v obdobju razmnoževanja manj pazljive na grožnje v okolju. Drugi višek je obdobje jesenske selitve in razpršitve mladih in s tem neizkušenih osebkov.

Nevarnost trka z vozili je visoka tudi poleti v obdobju žetve, ko so na cestiščih ostanki raztresenega žita, hkrati pa je poleti na cestah povečan promet zaradi dopustov. V splošnem je najmanj ptic povoženih v zimskih mesecih, na kar vplivajo manjše število ptic v okolju in njihova razporejenost, manjša gostota prometa, nižje hitrosti vožnje in krajši dnevi. Po drugi strani pa so cestišča pticam zanimiva prav v času, ko je preostali del pokrajine zasnežen. Ceste so v zimskem času kopne, ob njih ptice najdejo ostanke hrane, v hladnem delu leta pa so tudi vir toplote, saj se prej segrejejo kot druge površine.

Tedenska razporeditev povozov ptic je odvisna predvsem od aktivnosti voznikov. Večina trkov se zgodi čez vikend, kar naj bi bila posledica spremenjene razporeditve prometa. V Španiji so tako raziskovalci ugotovili, da se velike ujede izogibajo prometu v času vikendov. Na to naj bi vplivala predvsem povečana gostota prometa, ki povzroča tako večji hrup kot tudi povečano vizualno motnjo, v času povečane gostote prometa pa je tudi manjša aktivnost plena ob cestišču.

Dnevna razporeditev trkov je odvisna od aktivnosti ljudi in ptic. Med tednom večinoma prihaja do povečanega števila trkov v jutranjih urah, ko sta povečana tako gostota prometa kot aktivnost ptic.

Starost in fizično stanje povoženih ptic

Večina povoženih ptic so mladi, v večini primerov prvoletni osebki. Mlade ptice nimajo izkušenj in ne poznajo nevarnosti, ki jih povzroča promet. Vozilom se kasneje umaknejo, kar pomeni, da imajo manj časa za uspešen pobeg. Takšni osebki so manj izkušeni pri iskanju hrane, kar lahko vodi v izčrpanost v času selitve in klatenja, to pa dodatno vpliva na hitrost njihovih reakcij ob bližajočem se vozilu. Povečana smrtnost mladih ptic zaradi prometa je lahko usodna za stanje v populaciji predvsem pri vrstah, ki ne dosegajo velikih gostot, zato je pričakovati, da lahko promet predvsem pri večjih ujedah in sovah pomeni veliko grožnjo za obstoj lokalnih populacij.

Neselektivni vpliv prometa na ptice so raziskovalci dokazali s primerjavo fizičnega stanja treh vrst ptic: rumenega strnada (*Emberiza citrinella*), kmečke lastovke (*Hirundo rustica*) ter ščinkavca (*Fringilla coelebs*). Med seboj so primerjali ptice, ki so bile žrtve prometa, ter tiste, ki so bile plen drugih živali. Ugotovili so, da so bile ptice, ubite v prometu, v veliko boljši kondiciji kot tiste, ki so bile uplenjene. Dokazali so, da je smrtnost ptic v prometu naključna, torej se neselektivnemu principu v isti meri izpostava

2

3

2: Ptice so najpogostejše žrtve prometa predvsem zaradi velike mobilnosti. Večina ukrepov za preprečevanje smrtnosti na cestah je danes usmerjenih predvsem v zaščito večjih sesalcev in dvoživk, a ceste močno vplivajo tudi na ptice. foto: Petra Vrh Vrezec

3: Cestišča so za ptice zanimiva v zimskem času, ko je preostali del pokrajine zasnežen. Ceste so kopne, ob njih pa ptice (jerebice (*Perdix perdix*) na sliki) najdejo ostanke hrane, sol in gastrolite. foto: Tomi Trilar

4: Prometu so posebno izpostavljene male uharice (*Asio otus*) ter druge sove in ujede, predvsem zaradi načina lova in izbire prehranjevalnega življenjskega okolja, pri čemer pogosto lovijo na cestnih bankinah z visoko gostoto malih sesalcev. foto: Luka Esenko

vljeni tudi odrasli in zdravi osebki. Problem se tako pojavi pri razdrobljenih populacijah, kjer lahko neselektivno umiranje zdravih osebkov privede do kritičnega stanja celotne populacije.

Gostota prometa in hitrost vozil

Gostota prometa močno vpliva na razporeditev ptičjih populacij v okolici cestišča. Ugotovljeno je bilo, da majhna gostota vozil (med 3.000 in 8.000 vozil na dan) nima pomembnejšega vpliva na razporeditev ptic. Pri večji gostoti vozil (med 15.000 in 30.000 vozil na dan) pa se zmanjšata samo pojavljanje ptic ter uspešnost razmnoževanja v pasu do 700 metrov od cestišča. Pri močno obremenjenih cestah (več kot 30.000 vozil na dan) sta pojavljanje in gnezdenje ptic bistveno zmanjšana v 1200-metrskem pasu.

Najverjetneje najpomembnejši dejavnik, ki vpliva na stopnjo smrtnosti potožnih ptic, je hitrost vozil. Nekateri raziskovalci navajajo, da se smrtnost pri hitrostih nad 80 km/h poveča za vsaj 20-krat, pri čemer so najbolj problematične hitre ceste in avtoceste. Z večanjem hitrosti se povečuje tudi verjetnost za smrt ptice. Trk pri nizki hitrosti vozila lahko večje ptice preživijo. S povečevanjem hitrosti se večja efekt presenečenja, hkrati pa se zmanjšata zaznavnost vozila in možnost izogiba bližajočemu se vozilu. Nasprotno pa velja, da večja ko je hitrost, krajši je čas, ki ga vozilo prebije na cestišču, kar za živali pomeni kratkotrajnejšo nevarnost. Vozilo s polovično hitrostjo bi najverjetneje še vedno povzročilo smrt živali, bi se pa na cesti zadrževalo dvakrat več časa. Skupen vpliv gostote vozil in njihove hitrosti pa ni vedno linearno povezan s stopnjo smrtnosti, saj se pri višji gostoti vozil njihova hitrost zmanjša.

Drugi dejavniki

Poleg že omenjenih dejavnikov vplivajo na smrtnost ptic oziroma njihove gostote ob cestišču tudi hrup prometa,

vremenske razmere, okolica cestišča in vedenjske značilnosti posameznih skupin ptic.

Hrup ima na ptice močan vpliv, saj onemogoča sporazumevanje med osebki, zmanjša se učinek območnega petja in svarilnih klicev ter zmanjša slišnost oglašanja mladičev, kar pomeni večjo izpostavljenost plenilcem.

Vreme vpliva tako na živali kot tudi na voznike. Ob slabših vremenskih razmerah se zmanjša aktivnost ptic, zmanjša se vidljivost tako za ptice kot tudi za voznike. Praviloma se zmanjšajo tudi hitrosti vozil in njihov zaviralni čas, poveča se pazljivost voznikov, število trkov v slabem vremenu pa se zmanjša.

Višina okolice cestišča je eden izmed najpomembnejših dejavnikov, ki vplivajo na smrtnost ptic. Zelo pomembno je, ali je cestišče v isti ravnini z okolico, ali je nad ali pod njo. Najmanj trkov se zgodi v zadnjem primeru, saj večina ptic preleti cestišče nad višino vozil. Največ trkov se zgodi v primeru, ko je cestišče nekoliko dvignjeno nad okolico, na primer na nasipu, saj ptice cestišče preletijo v višini vozil. Velik vpliv imajo tudi topografija, tip rastja in privlačnost okolice cestišča. Veliko trkov se pripeti na območju gozda, gozdnega roba in v okolici naselij, posebno v primeru, ko cestišče obdajajo sadovnjaki, vrtovi in polja.

Vedenje ptic določenega taksona pogosto vpliva na pogostost trkov z vozili. Nizko leteče ptice in ptice, ki se prehranjujejo pri tleh (npr. kure, mrhovinarji), so zaradi svojstvenih prehranjevalnih navad bolj ogrožene na cestah. Tudi lastovke, ki po dežju lovijo žuželke tik nad cestno površino, so zelo izpostavljene vozilom. Na podlagi poznavanja določene skupine ptic lahko predvidevamo, katere bodo bolj izpostavljene trkom. Nekatere ptice so spretnejše in hitrejšje pri letenju ter pri izmikanju oviram. Ponavadi je z velikostjo ptičjega telesa povezana tudi hitrost vzleta. Ptice večjih telesnih dimenzij težje vzletijo

ORNITOFON

Kam poleti izgine ptice

// Barbara Vidmar

Zakaj ne slišimo več ptičjega petja

Ptice večinoma pojejo spomladi in zgodaj poleti, saj s tem privabljajo partnerje in označujejo oziroma branijo svoje območje. Ko so ptice polno zasedene z naporno skrbjo za mladi rod, območja s petjem večinoma ne utegnejo več braniti. Tako lahko v prvih tednih poletja nenadoma ugotovimo, da so ptice utihnile, in največkrat pomislimo na to, da se jim je kaj zgodilo. Vendar ni razloga za skrb, saj je to le običajna sprememba v njihovem vedenju.

1: Nenadno »izginjanje« ptic pozno spomladi ali poleti je naravna sprememba in del letnega cikla ptic. foto: Ivan Petrič

Poletje je in ptice so izginile

Nenadno »izginjanje« ptic pozno spomladi ali poleti je naslednja naravna sprememba in del letnega cikla ptic. Ob koncu gnezditve, med katero so se ptice morale bojevati za svoje območje, si dvoriti, nositi gnezditveni material, prinašati hrano mladičem in odganjati plenilce, je čas za golitev. Večina vrst ptic ne menja perja naenkrat, nekatere, denimo race in tukanice, pa istočasno zamenjajo vse obrabljeno in poškodovano perje z novim in v tem času izgubijo zmožnost letenja. Med golitvijo, ki traja nekaj tednov, se morajo skrivati pred plenilci, saj jim z nepopolnim perjem težko uidejo. Zato prav lahko dobimo občutek, da so te ptice izginile, čeprav se le skrivajo v grmovju, travi ipd.

Poleg tega večina ptic po koncu gnezditvene sezone nima več potrebe po tem, da bi branile svoje območje. Zato ga lahko zapustijo ter odletijo na območja z obiljem dozorevajočih žit in plodov. Na njivah in v sadovnjakih se pogosto pridružijo večjim jatam ščinkavcev, vrabcev, škorcev idr. Nenadno izginjanje, ki je pravzaprav premik ptic drugam, tako opazimo predvsem v mestih in naseljih. Sinice zapustijo svoja območja kmalu po tem, ko njihovi mladiči poletijo, in preživijo večino poznega poletja, najprej skupaj s svojimi mladiči, potem pa v večjih jatah, visoko v krošnjah dreves, kjer jih zlahka spregledamo. Večinoma pa je v tem času glavni vzrok za manjše število ptic selitev. Nekatere selivke že poleti, druge šele jeseni zapustijo naše kraje in se odpravijo na dolgo pot proti jugu. Vse to seveda lahko povzroči nenadno izginjanje teh vrst ptic iz okolice naših domov.

Omenjene spremembe v vedenju ptic se dogajajo vsako leto, vendar pa so lahko v posameznih letih bolj opazne, zato ni razloga za skrb. Stalnice se bodo pozno jeseni spet vrnile v okolico naših domov, če ne prej pa takrat, ko si bodo poiskale svoja zimska območja in ko bo hrane v naravi pričelo primanjkovati. ●

Vir:

- <http://www.rspb.org.uk/advice/helpingbirds/decline/summer.aspx>
- <http://www.rspb.org.uk/community/wildlife/b/wildlife/archive/2011/08/11/where-do-birds-go-in-late-summer.aspx>

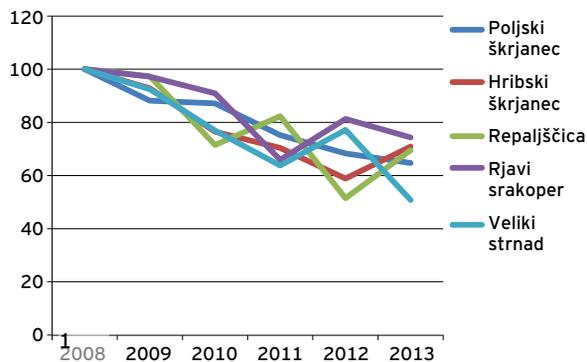

jo, kar pomeni večjo izpostavljenost. Na svetovni ravni je najpogostejša žrtev prometa domači vrabec (*Passer domesticus*). Gre za kozmopolitsko, splošno razširjeno vrsto, ki naseljuje predvsem naselja, kjer je vaje stika z ljudmi in prevoznimi sredstvi, kar pomeni, da vozila spusti zelo blizu, preden odreagira in odleti. Zadržuje se v jatah, večinoma pa se prehranjuje na tleh s semeni, zato se pogosto znajde na cestiščih, predvsem v času žetve.

V času razmnoževanja so ptice manj pozorne na nevarnosti v okolju, predvsem ko gre za preganjanje vsiljivcev na svojih območjih. V tem času se med pogostimi žrtvami prometa znajdejo kosi (*Turdus merula*). Za drozge je značilno, da letijo nizko nad tlemi, pogosto pa se pri vzletu spustijo niže, da bi pridobili hitrost pri letenju. Prometu so posebno izpostavljene tudi ujede in sove, predvsem zaradi načina lova in izbire prehranjevalnega življenjskega okolja, pri čemer pogosto lovijo na cestnih bankinah z visoko gostoto malih sesalcev. Sove so ogrožene predvsem ponoči, ko jih močni žarometi za nekaj trenutkov praktično oslepijo in onemogočijo izmikanje vozilom. V angleški raziskavi je bilo kar 74 % kadavrov pegaste sove (*Tyto alba*) najdenih na območjih z dokazano visoko gostoto malih sesalcev v obcestnem travišču.

Možne rešitve za preprečevanje trkov

Smrtnost ptic v prometu bi lahko zmanjšali na več načinov, pri čemer sta pomembna dva vidika: odvrčanje ptic od avtocest, kjer je glavni problem visoka hitrost vozil, in usmerjanje ptic stran od vozil. V prvem primeru gre predvsem za zmanjševanje privlačnosti obcestnega pasu kot prehranjevalnega okolja za ptice, v drugem pa za nameščanje struktur, ki zagotavljajo, da ptice cestišče preletijo na varni višini. Pred uvajanjem ukrepov pa je najpomembnejše poznavanje problematike na lokalnem nivoju, kar lahko dosežemo le z obsežnimi raziskavami na več nivojih. Slednjih pri nas zagotovo primanjkuje. ●

2

3

Uničujoči vpliv kmetijske politike na travniške ptice

// Tomaž Jančar

1: Upadanje populacij travniških vrst v Sloveniji po vstopu v Evropsko unijo dobiva dramatične razsežnosti. vir: DOPPS

2: Videti je, da so velikemu škurhu (*Numenius arquata*) v Sloveniji šteti dnevi. Pogubile ga bodo stotine milijonov evrov uničujočih kmetijskih subvencij, ki jih mukoma zbiramo davkoplačevalci po vsej Evropi. foto: Kajetan Kravos

3: Populacija vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) je zaradi slabšanja stanja kmetijske krajine v Sloveniji tik pred dokončnim zlomom. foto: Borut Rubinič

Vedno znova mi pride na misel preroška napoved Luisa Coste, ki jo je izrekel skupini ornitologov na Knežjem gradu nad Celjem spomladi 2002. Takrat je bil koordinator IBA na Portugalskem, Slovenija pa se je z velikimi koraki približevala članstvu v Evropski uniji. Luisa je očarala zelena savinjska ravnica, ki prehaja v gričevje z imenitno tradicionalno kmetijsko krajino: »*Res je lepa vaša dežela. Z vstopom v Unijo boste postali bogata država, a vsa ta čudovita krajina bo zaradi evropskega denarja uničena.*«

Pri napovedi o bogati državi se je zmotil, glede uničevanja kmetijske krajine pa žal ne. Ekstenzivna kmetijska krajina v resnici pospešeno izginja. Marsikje so bila izvedena obsežna združevanja zemljišč ali komasacije, izginjajo mejice, preoravajo in osušujejo se ekstenzivni travniki, preostali travniki pa se vse bolj spreminjajo v sterilne monokulture večkrat na leto košene trave. Iz dneva v dan podeželje izgublja podobo vrhunske kmetijske krajine.

Očitno slabšanje stanja kmetijske krajine ne more biti brez posledic za stanje populacij ptic, ki v njej gnezdi. Na vseslovenskem nivoju slabo stanje razkriva raziskava *Monitoring splošno razširjenih vrst ptic za določitev slovenskega indeksa ptic kmetijske krajine*, ki jo od 2008 DOPPS opravlja vsako leto. Gre za obsežno kvantitativno raziskavo, v kateri vsako leto popišemo okoli 150 kilometrov transektov. Od tedaj so v povprečju ptice kmetijske krajine v Sloveniji upadle za 22 %. Še slabše gre vrstam, ki so vezane na travnike. Te so med letoma 2008 in 2013

upadle kar za 33 %. V petih letih za tretjino! Dve obsežni raziskavi ptic v Kozjanskem parku v letih 1999 in 2010 sta razkrili, da so po enajstih letih travniške ptice v parku dobesedno zdesetkane: populacije so upadle za 91 %.

Temačno podobo stanja dopolnjujejo številni vrstni popisi. Največ in najdlje smo popisovali kosca (*Crex crex*), za njegovo varstvo smo celo izvajali obsežen LIFE projekt. A koscu gre slabo, populacija na slovenskih območjih Natura 2000 upada že daljši čas, od leta 1999 v povprečju za 4,5 % na leto. Na najpomembnejšem območju za to vrsto v državi, na Ljubljanskem barju, je populacija med letoma 1999 in 2013 upadla za skoraj 60 %. Slabo gre velikemu skoviku (*Otus scops*) in smrdokavri (*Upupa epops*) na Goričkem: v petnajstih letih so se populacije zmanjšale za 75 %. Populacije črnočelega srakoperja (*Lanius minor*) in vrtnega strnada (*Emberiza hortulana*) v Sloveniji so tik pred dokončnim zlomom. Črni oblaki pa se zgrinjajo tudi nad kritično ogroženega velikega škurha (*Numenius arquata*).

Glavni vzrok za dramatično stanje populacij ptic kmetijske krajine, še posebej pa travniških ptic, so uničujoče kmetijske subvencije in neustrezno oblikovani kmetijsko okoljski ukrepi. Stotine milijonov evrov so bile v Sloveniji v zadnjih sedmih letih porabljene za spodbujanje intenziviranja kmetijstva. Tudi če bi si kmet želel s svojimi zemljišči gospodariti naravi prijazno, se mora zlomiti pod pritiski ekonomske prisile subvencij. Za hektar travnika bo denimo prejel 108,7 € neposrednih plačil. Če bo travnik preoral, bo poslej za njivo prejemal

vsako leto 332 € na hektar. Razlika je 223,3 €/ha vsako leto! Enako razliko bo kmet ustvaril, če bo na sveže preorano njivo posejal travo. In to ne glede na to, če gre morda za ekološko visoko vreden travnik, ki je varovan z režimom Natura 2000. Sistem varstva v Sloveniji preprosto ne deluje. V zadnjih nekaj letih se površina njiv s travo tudi na Barju naglo povečuje.

Uničujočega vpliva intenzivnega kmetijstva na okolje se dobro zavedajo tudi inštitucije Evropske unije. Da bi škodljive vplive omilili in odpravili vsaj na območjih, ki so za ohranjanje narave najbolj dragocena, so uvedli sistem kmetijsko-okoljskih ukrepov. Oblikovali so sklad, iz katerega se plačuje kmetom za dodatne stroške in za izpad dohodka, če so na kakšni parceli pripravljene nadaljevati z ekstenzivnim in naravi prijaznim kmetovanjem. In ker so problemi intenzivnega kmetijstva veliki, je temu primerno velik tudi sklad za blaženje uničujočih vplivov. Samo v Sloveniji je bilo za kmetijsko-okoljske ukrepe v letih 2007-2013 med kmete razdeljenih blizu četrtilijarde evrov. To so nepredstavljive številke. Davkoplačevalci smo morali seči globoko v žep, da smo zbrali ta denar.

In kje so učinki za ohranjanje narave? Ni jih!

Ni pa jih zato, ker so bila ta velikanska sredstva porabljena slabo. Še več, velik del je bil izplačan za intenziviranje kmetijstva. Naj ponazorim s primerom. Država je oblikovala ukrep z oznako VTR, namenjen ohranjanju vlažnih travnikov, kjer gnezdijo ogrožene vrste travniških ptic. Če se je kmet zavezal, da svojega travnika naslednjih pet let ne bo gnojil in ga bo prvič kosil šele po 1. avgustu, je dobil vsako leto 83,23 €/ha spodbude. Najbrž ni treba razlagati, da je takšno plačilo za kmete povsem nezanimivo in da niti blizu ne pride izpadu dohodka, ki bi ga kmet imel, če bi travnik preoral in na njivo posejal silažno koruzo. Kmetje pa so imeli še drugo možnost:

kmetijsko-okoljski ukrep REJ, t.i. sonaravna reja domačih živali. Če so vpisali ta ukrep, so se zavezali, da bodo travnike gnojili le z organskimi gnojili, npr. gnojnico, in da bodo travnike kosili vsaj enkrat letno, brez časovne omejitve. Za takšno »odrekanje« so bili nagrajeni s 84,46 €/ha. Če so se za takšen tip »blaženja škodljivih vplivov intenzivnega kmetijstva« kmetje odločili na travnikih, kjer gnezdi kosec, zanj tu ni bilo več razmer za gnezditve. Za takšno plačilo v Evropi uporabljajo izraz »perverzna subvencija«. Nemara ne boste presenečeni ob podatku, da je bilo za ukrep REJ izplačanega kar 250-krat več denarja kot za ukrep VTR - 34,7 mio € proti 0,1 mio €! Denar davkoplačevalcev je bil tukaj zloračun.

Na DOPPS-u smo nad dogajanja več kot zaskrbljeni. V teku so pogajanja za razdelitev blizu dveh milijard evrov, ki bodo kmetom in podeželju razdeljeni v naslednjih sedmih letih. Opaziti je veliko truda, da bi bila nova pravila naravi bolj prijazna. Po drugi strani pa je očitno, da so na delu silnice, ki bi rade čim več denarja zadržale za intenziviranje kmetijstva.

Ptičja direktiva nalaga državam članicam, da populacije ptic ohranjajo v ugodnem stanju – populacije na sploh in še posebej na območjih Natura 2000. Pri nas pa smo priča naglemu upadanju populacij travniških ptic vsepovsod. Stanje je nezakonito. Ne le, da naša država ni storila vsega potrebnega, da ptice ne bi izginjale, pač pa z neustrezno porabo velikanskih davkoplačevalskih sredstev nezakonito stanje celo povzroča.

Ker smo izgubili upanje, da uničujoče trende lahko preobrnemo na konstruktiven način, smo aprila na Evropsko komisijo podali prijavo zoper našo državo. Zadevo zdaj meljejo bruseljski mlinci. Ti pa meljejo počasi, a zanesljivo. ●

4: Uničujoči sistem kmetijskih subvencij kmete sili, da barjanske travnike preoravajo in na njivah sejejo travo. Davkoplačevalci tako dobimo za drag denar travnato monokulturno puščavo namesto biodiverzitetno vrhunskega travnika. foto: arhiv Krajinskega parka Ljubljanske barje

Škržadi - pojoče žuželke

// Tomi Trilar

1: Pojoči samec črnega škržada (*Cicadatra atra*)

2: Timbal – parni organ za proizvodnjo zvoka pri škržadnjih samcih

3: Samica velikega škržada (*Lyrister plebejus*) zabada leglico in odlaga jajčeca.

Le kdo ne pozna petja škržadov, ki nas kot značilna zvočna kulisa neprestano spremlja na letovanjih ob morju? Zakaj pojejo, poje samec ali samica, kako se razvijajo, kje živijo ličinke, koliko vrst živi pri nas, pa so pogosta vprašanja, na katera marsikdo ne pozna odgovorov. Škržadi (družina Cicadidae) so krilate žuželke (Pterygota), ki jih uvrščamo v red enakokrilcev (Hemiptera) in podred cvrčecih škržadov (Cicadomorpha). Ljudem so najbolj poznani po neutrudnem cvrčanju v vročih sončnih poletnih dneh.

Kako pojejo

Pojejo samo samci in s tem privabljajo samice. Napevi so vrstno značilni in so tudi najboljši razločevalni znak med vrstami. Za napeve evropskih vrst so predvsem značilni različni ritmični vzorci (ritmična modulacija), medtem ko nekatere tropske vrste tako kot ptice pojejo melodije (frekvenčna modulacija). Samci škržadov zvok proizvajajo s timbalom, parnim organom, ki je nameščen bočno na drugem členu zadka. Timbal je tanka izbočena opna, napeta na hitinski okvir zunanjega skeleta telesa. Na njej so hitinaste zadebelitve v obliki ploščice in vzdolžnih rebrc. Na ploščico je pripeta mišica, ki s svojim krčenjem povzroča sunkovito upognjeno opne, pri čemer nastane pok na vsakem rebercu. Ko mišica popusti, timbal samodejno, zaradi elastičnosti in brez dodatno vložene dela, skoči v prvotni položaj in ponovno nastanejo poki. Mišici se bodisi krčita sinhrono in se oba timbala upogneta istočasno, ali pa alternirata (ena se skrči, druga sprosti). Tako nastane hitro sosledje pokov, cvrčanje, ki lahko traja dalj časa, ali pa je izoblikovano v daljše in krajše zloge (eheme), katerih vzorec je vrstno značilen. Zadek samca je votel in

zato deluje kot resonančni prostor, ki ojača nastali zvok v območju določenih frekvenc.

Dober sluh

V špranji na drugem zadkovem členu imajo samci in samice slušne bobničaste ali timpanalne organe. To je čutilni organ z več kot 100 čutilnimi celicami, ki so pripete na veliki parni opni v notranjosti zadka. S tem organom škržadi dobro slišijo – pojoči samec tako odgovori na petje tekmeča, godne samice pa poiščejo spolnega partnerja.

Razvoj od ličinke do odraslega škržada traja vsaj od dveh do petih let

Samec s petjem privablja samico. Le-ta prileti k njemu in z določenim vedenjem, včasih tudi z utripanjem in pokanjem s krili, samca opozori nase. Po kratkem prepartitvenem obredu, ki ga pri nekaterih vrstah spremlja samčev paritveni napev, sledi parjenje. Kasneje oplojena samica močno leglico zabada v drobne veje grmov ali trdne poganjke zelnatih rastlin in vanje odlaga jajčeca. Po slabem tednu se iz jajčec izležejo ličinke, splezajo ali padejo na zemljo ter se vanjo zakopljejo z močnimi kopalnimi nogami. Prehranjujejo se s sesanjem koreninskega soka. Škržadi imajo nepopolno preobrazbo, kar pomeni, da je ličinka že podobna odraslim in jim z vsako levitvijo postaja bolj podobna. Zadnji, peti stadij imenujemo nimfa in že ima zasnove kril. Ko dozori, izkoplje rov na površino, zleze na bližnjo rastlino in se prelevi v odraslega krilatega škržada. Pri naših vrstah razvoj traja od dveh do petih let, pri nekaterih vrstah v Severni Ameriki pa se nova generacija odraslih škržadov pojavi vsakih 13 ali celo 17 let.

4

5

6

Največje tri vrste so lahko prepoznavne

V Sloveniji je razširjenih 11 vrst škržadov. Tri vrste so večje od drugih, pojejo zelo glasno in jih je lahko prepoznati: veliki škržad (*Lyristes plebejus*), jesenov škržad (*Cicada orni*) in krvavordeči škržad (*Tibicina haematodes*). Najpogostejši je jesenov škržad, ki je kot večina drugih naših vrst najbolj pogost na Primorskem, v slovenski Istri in na Krasu, najdemo pa ga tudi v Zasavju, v Pomurju, na Goriškem in celo v Ljubljani.

Manjše in tišje vrste

Osem naših vrst je majhnih in tudi njihovi napevi so tišji, oziroma pojejo v višjem frekvenčnem območju in jih zato lahko sliši le zdravo uho mladega človeka. Čutilne celice za nizke in predvsem visoke frekvence v polžu človeškega ušesa v procesu staranja odmirajo, zato starejši raziskovalci uporabljamo za njihovo poslušanje ultrazvočne detektorje. V Primorju in ponekod na Krasu najdemo keko ali kokošjega škržada (*Cicadivetta tibialis*), pritlikavega (*Tettigettula pygmaea*) in prezrtega škržada (*Dimissalna dimissa*). Prezrti škržad poje visoko v krošnjah dreves in je bil zaradi visokotonskega napeva do začetka uporabe ultrazvočnih detektorjev popolnoma spregledan, odtod tudi njegovo ime. Dve evropski vrsti pri nas dosejata svojo mejo razširjenosti. Črni škržad (*Cicadatra atra*) dosega svojo zahodno mejo, ki seže do prisojnih pobočij Mesečevega zaliva. Srebrastega škržada (*Tettigettna argentata*) najdemo na Krasu, kjer dosega svojo vzhodno mejo razširjenosti. Za zdaj v Sloveniji še nismo našli sredozemskega škržada (*Cicadetta mediterranea*), ki na morski obali hrvaške Istre sega skoraj do naše meje.

Gorski škržadi

Gorskega škržada je z znanstvenim imenom *Cicadetta montana* leta 1772 iz okolice Idrije opisal Giovanni Antonio Scopoli. Njegova razširjenost sega vse od Norveške in

Velike Britanije, prek hribov srednje in južne Evrope do osrednje Sibirije. Ima pa tudi še ločeno območje razširjenosti v Koreji, zahodni Mongoliji in severni Kitajski. Ravno uporaba ultrazvočnih detektorjev in drugih bioakustičnih metod je pokazala, da na tem velikem območju razširjenosti različne populacije različno pojejo, kljub temu da jih morfološko praktično ne moremo razlikovati. Danes (leta 2014) je iz ene Scopolijeve vrste nastalo že 15 vrst gorskih škržadov in še za nekaj vrst že imamo zbrano gradivo za njihov opis. Tri od njih najdemo tudi v Sloveniji. Scopolijev gorski škržad (*Cicadetta montana* s. str.), kratkokrili gorski škržad (*Cicadetta brevipennis*) in dvozložni gorski škržad (*Cicadetta cantilatrix*) so razširjeni po vsej Sloveniji in naseljujejo tople sredogorske gozdove in prisojna pobočja do gozdne meje. Nema lokrat pa vse tri vrste najdemo na istem kraju, če le ta zagotavlja primerne življenjske razmere in jih lahko poslušamo praktično z iste točke.

Poglabljanje znanja

Prostor, namenjen temu prispevku, je preveč omejen, da bi se dotaknil še kakšne zanimivosti iz življenja škržadov, poleg tega pa tiskani medij ne omogoča poslušanja škržadnjih napevov, zato bi vas rad napotil na dodatno branje in poslušanje. ●

Priporočena literatura:

- GOGALA, M. (2003): Živalstvo Slovenije (poglavje Škržadi in škržatki). – Tehniška založba Slovenije, Ljubljana.
- GOGALA, M. (1998): Pojoči škržati Slovenije. – *Proteus* 60 (9-10): 292-399.
- GOGALA, M. (2011): Po zvočnih sledih za gorskimi škržadi v Evropi in Aziji. – Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana.

Povezave za poslušanje škržadnjih napevov:

- Fascinantni napevi škržadov iz jugovzhodne Azije (<http://www.pms-lj.si/si/o-naravi/zivali/oglasanje-zivali/arhiv-zivalskih-zvokov>) – izberite zavihek *Azijski škržadi*
- Podatkovna zbirka fotografij nevretenčarjev (<http://www1.pms-lj.si/animalia/>) – v iskalnik vtipkate *Cicadidae* ali ime vrste
- Napevi evropskih škržadov (<http://www.cicadasong.eu/>) – napevi vseh opisanih vrst evropskih škržadov

4 in 5: Vbodne luknjice (4) in jajčeca (5) sredozemskega škržada (*Cicadetta mediterranea*)

6: Škržadica – koža nimfe, iz katere se je zlevil veliki škržad (*Lyristes plebejus*)

foto: vse Tomi Trilar

Beločeli deževnik

// Iztok Škornik

Pred leti sem na povabilo avstrijskih ornitologov obiskal avstrijske hribe, da bi se srečal s skrivnostno ptico – dularjem (*Charadrius morinellus*). Na nadmorski višini približno 2000 metrov pa sem v neposredni bližini vetrnih elektrarn zagledal ptico precej bledih, spranih barv, ki je čemerno čepela ob svojem mladiču. Bil je samec dularja. Z nekoliko razočaranim glasom sem povprašal avstrijskega kolega o veliko bolj barviti samici, pa mi je le-ta zatrdil, da jo je očitno že »popihala« k drugemu. To že kar pregovorno prešuštvo deževnikov je značilno tudi za našega beločelega deževnika (*Charadrius alexandrinus*).

Beločeli deževnik je najmanjši med deževniki (meri do 16 centimetrov). V Sloveniji je izjemno redek gnezdilec. Na Rdečem seznamu ptic gnezdilc Slovenije je uvrščen v kategorijo prizadetih vrst. Pozimi se umakne v toplejše kraje Sredozemlja, posamezni osebk ali manjše skupine ptic pa prezimujejo tudi pri nas v Sečoveljskih solinah. Selivci se iz prezimovališč vračajo že februarja, nekateri tudi kasneje. Že v času prezimovanja ali pa takoj po vrnitvi na gnezdišče se začnejo oblikovati pari. Najzgodnejši v začetku marca že gnezdiijo ob morskem obrežju.

Edino slovensko gnezdišče beločelih deževnikov so Sečoveljske soline, kjer gnezdi nekaj deset parov. Največkrat naredijo gnezdo na suhih in neporaščenih nasipih ali na dnu presušenega solinskega bazena, vendar vedno na nekoliko privzdignjenem delu. Pogosto gnezdiijo v družbi s polojniki (*Himantopus himantopus*) in malimi čigrami (*Sternula albifrons*). Na teh območjih skupnega gnezdenja smo zabeležili nestrpnost odraslih polojnikov do beločelih deževnikov in fizične napade na deževnikove mladiče. Medvrstna nestrpnost je pri pobrežnikih znana tako v zimskem kot gnezditvenem času, vendar zapisa o podobnih napadih v literaturi ni zaslediti.

Skrbni očka

Pri beločelih deževnikih gnezdo naredi samec. V podlago s kremplji izdolbe kotanjico in jo oblikuje s telesom. Zatem zmeče v bližino gnezda lupine školjk in polžev, včasih tudi drobno kamenje, blatni drobir ali posušene alge ali drugo priložnostno gradivo in to nato med »preizkušanjem« primernosti kotanjice ali med valjenjem polaga v gnezdo. Tovrstno gnezditveno gradivo uporablja za preprečevanje lepljenja jajc z ilovnato podlago. Samec lahko na svojem gnezditvenem območju pripravi več takih gnezd, »izbirčna« samica pa izbere le eno. Vanjo leže večinoma tri (redko štiri) rumenkasto ali sivkasto rjava jajca s črno rjavimi šarami in lisami. Včasih se zgodi, da je v leglu tudi do šest jajc. Praviloma v isto leglo ležeta jajca dve samici, čemur pravimo simultana bigamija. Na območju

Sečoveljskih solin smo opazili tudi »mešana« legla, kjer smo poleg treh jajc beločlega deževnika našli še jajce male čigre. Nastanek tovrstnih legel pri pobrežnikih ni nič nenavadnega. Mladi deževniki se izvalijo po 24 dneh. Gnezdo zapustijo takoj po izvalitvi (begavec sledilec), saj so takoj že sposobni skrbeti sami zase. A kljub temu jih starši še varujejo in učijo iskati hrano.

Kaj smo ugotovili z obročkanjem

Od leta 2007 v Krajinskem parku Sečoveljske soline beločele deževnike lovimo načrtno in jih označujemo z barvnimi obročki s kodo. V obdobju 2007-2012 smo označili 93 ptic, od tega 51 samic, 24 samcev ter 18 mladičev.

Čeprav je bil namen obročkanja beločelih deževnikov predvsem ugotoviti, ali naši osebk doma tudi prezimijo, pa smo prišli tudi do prvih podatkov o tem, koliko ptic se vrača v svoja gnezditvena območja. Relativno visok odstotek vračajočih se odraslih osebkov v prvem koledarskem letu nas ni presenetil, saj je za odrasle beločele deževnike znana zvestoba gnezdišču. Za prvoletne osebk pa je značilno širjenje v druga območja. Da je res tako, govori tudi podatek o v Sečoveljskih solinah obročkanem mladiču, ki je tri leta kasneje gnezdil v Italiji, 120 kilometrov daleč od mesta obročkanja. Malo vrnjenih prvoletnih beločelih deževnikov torej ne gre enačiti z njihovim preživetjem. Presenetljiv pa je podatek o majhnem številu (5,9 %) v Sečoveljske soline vrnjenih odraslih osebkov v drugem koledarskem letu. Do podobnih rezultatov so prišli tudi drugi avtorji. Ker je za odrasle ptice značilna večja zvestoba svojemu kraju kot za prvoletne in mladostne osebk, je možno, da so ptice poginile. Najdaljša znana življenjska doba gnezdečega beločlega deževnika je bila 15 let.

Samec je sposoben skrbeti za več gnezd in samic hkrati

Zanimiva je tudi ugotovitev o mnogoženstvu (poliginiji) vrste. Z obročkanjem smo ugotovili, da je imel skoraj

vsak samec gnezda z več samicami hkrati. Opazovali smo tudi samico, ki je s samcem sodelovala pri izbiri in pripravi gnezditvene kotanjice in se obenem parila z drugim samcem, ki se je v neposredni bližini, prav tako s svojo samico, pripravljala na gnezditve. Zastavlja se vprašanje o smiselnosti takega »razuzdanega« početja, saj sta o uspešnosti enostarševskih legel (samica ali samec) razpravljala že raziskovalca Székely in Cuthill ter ugotovila, da je gnezditveni uspeh le-teh bistveno manjši od tistega, kjer sodelujeta oba spola.

Ločitve deževnikov

Zanimiva je »zgodba« prvoletne samice, ki je bila prvo leto obročkana z aluminijastim obročkom. Leto kasneje je bila s samcem ujeta in barvno obročkana na istem kraju, kjer se je izvalila. Tu je tudi prvič gnezdila. Po propadu legla je v tem letu še enkrat gnezdila na območju slane trate na Fontaniggeah, vendar tokrat z drugim samcem. Ločitve pri deževnikih so namreč pogost pojav že med gnezditveno sezono, še več ločitev pa je zabeleženih v naslednji gnezditveni sezoni. Kar 41,6 % vseh parov, ki so se vrnili na svoja gnezdišča, se je pojavilo z drugim partnerjem.

Podatki obročkanja iz Sečoveljskih solin (2007-2008) kažejo, da se od 10 do 20 % gnezdeče populacije »izgubi« že po dveh letih. Bodoče natančnejše in obsežnejše demografske raziskave beločelih deževnikov na širšem severnojadranskem območju bodo zato v prihodnje vsekakor dobrodošle, saj bodo pojasnile marsikatero neznanko. ●

1: Samice beločlega deževnika (*Charadrius alexandrinus*) so po hrbtu in glavi enotne drap barve.

2: Za samce je značilna cimetasto oranžna barva glave.

3: Samec v podlago izdolbe kotanjico in vanjo polaga različno gradivo. Samica v gnezdo leže večinoma tri rumenkasto ali sivkasto rjava jajca s črno rjavimi šarami in lisami.

4: Mladi deževniki gnezdo zapustijo takoj po izvalitvi (begavec sledilec).

5: Že v času prezimovanja ali pa takoj po vrnitvi na gnezdišče se začnejo oblikovati pari.

foto: vse Iztok Škornik

Literatura:

- FLYNN, L., NOL, E., ZHARIKOV, Y. (1999): Nest-site Tenacity and Mate Fidelity of Semipalmated Plovers. – *Journal of Avian Biology* 30 (1):47-55.
- MEININGER, P.L. (1988): Interesting recoveries of Dutch-ringed Kentish Plovers *Charadrius alexandrinus*. – *IWSG Bulletin* 2:8.
- SZÉKELY, T., CUTHILL, I.C. & KIS, J. (1999): Brood desertion in Kentish Plover: sex differences in remating opportunities. – *Behavioral Ecology* 10: 191-197.
- ŠKORNIK, I. (2012): Favnistični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin. SOLINE Pride-lava soli d.o.o., Seča.

1

2

Ohranjanje končnih plenilcev zagotavlja ohranjanje biotske raznovrstnosti

// Klemen Čandek, Hanka Kuchova – Breburdova in Nina Erbida

1: Kragulj (*Accipiter gentilis*) – izrabljanje karizmatičnih vrst za pridobivanje javnega mnenja lahko vodi v začarani krog, saj spodbuja projekte, ki temeljijo na neznanstveni podlagi.

2: Končni plenilci, med drugimi tudi lesna sova (*Strix aluco*), so ključne vrste, ki vplivajo na strukturo združbe. Njihova območja so dokazano bolj biotsko raznovrstna.

foto: obe Matej Vranič

Plenilci kot karizmatične vrste

Veliki vretenčarski lovci, kot so volk, medved, ris, lev, tiger in mnogi drugi, zbujejo pri ljudeh občudovanje že tisočletja. Zato ni presenetljivo, da naravovarstveniki pogosto uporabljajo velike plenilce in njihovo karizmatičnost kot paradne, oziroma krovne vrste pri pridobivanju finančnih virov, za dvigovanje okoljske zavesti in načrtovanje vzpostavljanja in ohranjanja zavarovanih območij. Ravno tako te vrste privlačijo turiste, kar se s pridom uporablja pri razvoju turizma. A kljub temu, da te vrste izpostavljammo z namenom zaščite vseh življenjskih okolij, se pojavljajo dvomi. Finančna sredstva, pridobljena za zaščito karizmatičnih vrst, ne prinašajo vedno koristi za biotsko raznovrstnost, torej raznolikost vseh živih bitij. Varovanje plenilcev je pogosto tudi kompleksno, politično zahtevno in drago, saj te vrste lahko povzročajo škodo na domačih živalih. Izrabljanje karizmatičnih vrst za pridobivanje javnega mnenja lahko vodi v začarani krog, saj spodbuja projekte, ki temeljijo na neznanstveni podlagi.

Znanstveniki so želeli ugotoviti, ali bi res lahko karizmatične plenilce zanesljivo uporabili tudi za zaščito na nivoju ekosistema. V eni izmed raziskav so se posvetili izbranim ujedam in sovam, ki se med seboj razlikujejo po prehrani, življenjskem prostoru in drugih ekoloških

značilnostih. Želeli so izvedeti, ali so območja s končnimi plenilci biotsko bolj raznovrstna in ali nam varovanje takih območij omogoča tudi varovanje drugih vrst živih bitij. S prvim vprašanjem bi dobili tudi odgovor, ali lahko končne plenilce jemljemo kot indikatorje biotske raznovrstnosti.

Potek raziskave ali razrešitev dvomov o karizmatičnosti

V raziskavi med letoma 2002 in 2005 so izbrali šest dnevnih in nočnih roparskih ptic: kragulja (*Accipiter gentilis*), malega skovika (*Glaucidium passerinum*), koconogega čuka (*Aegolius funereus*), lesno sovo (*Strix aluco*), malo uharico (*Asio otus*) in velikega skovika (*Otus scops*). Prehrano teh ptic v glavnem sestavljajo srednje velike in male ptice ter sesalci, drugi manjši vretenčarji in členonožci. Preučevano območje je obsegalo starejše iglaste in mešane gozdove, mlajše gozdove, travnike in intenzivno kmetijsko in gozdno krajino. Izbrane vrste so se razlikovale po izbiri življenjskega prostora, prehranskih virov in po dnevni oziroma nočni aktivnosti. Na njihovih območjih so popisali biotsko pestrost drugih ptic, na travnikih in kmetijskih površinah pa je bila ocenjena tudi raznolikost metuljev. Na vsaki točki so si zapisali tudi število opaznih drevesnih vrst.

Plenilci res kažejo na večjo biotsko pestrost

Zanimiva raziskava je pokazala, da je na območjih s šestimi izbranimi vrstami plenilcev celo gostota drugih vrst ptic, dreves in metuljev večja v primerjavi z območji, kjer teh vrst ni (kontrola). Izbrana območja, kjer je bil zabeležen vsaj eden izmed zgoraj naštetih plenilcev, so bila torej

IZ TUJEGA TISKA

Mladiči magelanovega pingvina so žrtve podnebnih sprememb

// prevedla in priredila Barbara Vidmar

V popoldanski vročini samica magelanovega pingvina (*Spheniscus magellanicus*) sope kot pes ter istočasno skuša pred vročim soncem zaščititi svojega ravnokar izvaljenega mladiča. Njegovo gosto puhasto perje ni prilagojeno vročini in njegov poskus, da bi se s stegovanjem peruti in vratu ohladil, ne obrodi sadov. Kljub materinemu velike-mu naporu mladič pogine.

Magelanovi pingvini so dobili ime po Ferdinandu Magellanu, ki jih je prvič opazil leta 1520. Gnezdiijo v luknjah ter pod grmičevjem na obalah Argentine, Čila in Falklandskih otokov. Kot mnoge druge vrste pingvinov imajo tudi ti radi zmerno, suho podnebje. Vendar pa se je podnebje pričelo spreminjati. Znanstveniki so med 27-letno raziskavo ugotovili, da je vrsta, katere število se je od leta 1987 zmanjšalo za 20 %, močno ogrožena zaradi številnih hudih nalivov in soparnih vročinskih valov, ki jih povzročajo podnebne spremembe. Mladiči se namreč skotijo z mehkim puhastim perjem, ki pa ni nepremočljivo, in kljub trudu njihovih staršev, da bi jih zaščitili, mnogo mladičev pogine zaradi podhladitve. Enako se zgodi tudi v vročih dneh, ko je skok v vodo najboljši način ohladitve, a je za to treba imeti nepremočljivo perje. Klimatologi napovedujejo, da se bo temperatura zraka v regiji do konca tega stoletja povečala še za 2 °C, število neviht pa se bo v prvih dveh tednih decembra, ko so mladiči najbolj ranljivi, do leta 2081 podvojilo.

Znanstveniki so tudi ugotovili, da se pingvini na svoja gnezdišča vračajo pozneje. Najverjetneje zato, ker tudi ribe, s katerimi se hranijo, zaradi višje temperature oceana tja prispejo kasneje. Mladiči, ki se zaradi tega izvalijo pozno v sezoni, pa so premladi, da bi preživel novembrske in decembrske nevihte. Tako Pablo García Borboroglu, predsednik organizacije Global Penguin Society in ekolog pri Nacionalnem raziskovalnem svetu Argentine, ugotavlja, da vremenski vplivi na smrt mladičev niti niso največja težava, temveč je to pomanjkanje hrane, čemur se pingvini ne morejo tako hitro prilagoditi.

Borboroglu in organizacija Global Penguin Society se skupaj z argentinsko vlado trudijo, da bi ustvarili morskari rezervat za magelanove pingvine, s čimer naj bi povečali količino hrane zanje in s tem zmanjšali število smrti mladičev. ●

Izvirni članek:

<http://news.sciencemag.org/climate/2014/01/changing-climate-kills-magellanic-penguin-chicks>

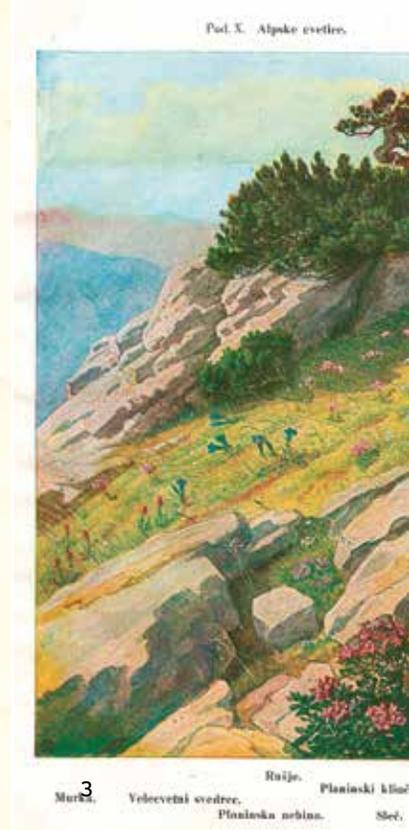

1: Številni hudi nalivi in soparni vročinski valovi, ki jih povzročajo podnebne spremembe, ogrožajo populacijo magelanovega pingvina (*Spheniscus magellanicus*).
foto: Wikipedia

bolj biotsko raznovrstnostna. Ker so raziskovalci za preizkus izbrali dovolj veliko območje in raznolike plenilce, ne moremo reči, da je šlo v študiji za lokalne pojave ali naključja pri dobljenih rezultatih. Razlogi za povezavo med končnimi plenilci in biotsko raznovrstnostjo so različni. Pojavljanje končnih plenilcev je odvisno od produktivnosti celotnega ekosistema, ki vpliva na razpoložljivost hrane v prehranjevalni verigi od spodaj navzgor, od rastlin (primarnih producentov) do plenilcev. Produktivnost ekosistema pa ima pogosto vpliv na raznovrstnost v ekosistemu. Končni plenilci so ključne vrste, ki s svojo prisotnostjo vplivajo na strukturo združbe. Kot krovne vrste potrebujejo za svoje življenje veliko prostora, ta pa zajema manjša območja več vrst. Prehrano končnega plenilca večinoma sestavlja nekaj glavnih vrst plena in veliko vrst, ki jih pleni zgolj priložnostno. Bolj raznolike združbe torej omogočajo menjavanje v izbiri plena, kar omogoča večjo obstojnost njihovih populacij. Območje nekega končnega plenilca je lahko tudi pribežališče za vrste, s katerimi se hranijo drugi plenilci. Posredno pa zagotavljajo tudi vire za druge vrste, kot na primer za mrhovinarje. Prednost je torej, da hkrati ustrezajo različnim kriterijem varstvenega pomena območij, ki jih zasedajo, saj so krovne, ključne vrste, indikatorji in vodilne vrste. To pa omogoča učinkovit izbor lokacij za določitev možnih zaščitnih območij, saj zajemajo veliko stopnjo raznolikosti vrst. Potrebni pa bi bilo še več raziskav v drugih sistemih. ●

Vir:

- SERGIO, F., NEWTON, I., MARCHESI, L. & PEDRINI, P. (2006): Ecologically justified charisma: preservation of top predators delivers biodiversity conservation. – *Journal of Applied Ecology* 43: 1049-1055.

Stanislav Bevk - pobudnik ustanovitve Ornitološkega observatorija v Ljubljani

// Kazimir Tarman

1: Dr. Stanislav Bevk (1875-1956), prvi predsednik Odseka za varstvo prirode, je 20. januarja 1920 podpisal znamenito *Spomenico Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov*, pomemben dokument, ki je utemeljil naravovarstveno dejavnost na Slovenskem. foto: neznan

2: Bevkova *Botanika za višje razrede srednjih šol* iz leta 1933

3: Podoba alpske pokrajine, slika iz omenjene *Botanike*

Šolanje in službovanje

Z dr. Stanislavom Bevkom (včasih zapisano tudi Beuk) sem se prvič srečal v knjigarni Kleinmayr & Bamberg na Miklošičevi cesti v Ljubljani. Še kot dijak sem kupil njegovo *Botaniko za šolo in dom*. Poleg Poljančevega *Prirodopisa živalstva*, Dolžanove *Mineralogije in geologije*, Čermeljeve *Astronomije* in prevoda Wellsove *Svetovne zgodovine* je bila vir mojega naravoslovnega znanja.

Stanko Bevk se je rodil 2. maja 1875 v Šentvidu pri Lukovici, v vasi ob stari cesti čez Trojane. Po opravljeni gimnaziji v Ljubljani se je odpravil na študij naravoslovja na Dunaj. Usmeril se je v zoologijo in botaniko. Leta 1899 je doktoriral. Že med študijem se je raziskovalno vključil v delo na Zoološki postaji v Trstu, ustanovi dunajske univerze. Tako je leta 1899 v njihovih delih objavil razpravo *K poznavanju zgradbe ledvic in k morfologiji živega svedra*, školjke, ki vrta v les in je bila pogosto vzrok brodolomov lesenih bark. Glede na letnico objave lahko sodimo, da je bilo to delo tudi njegova disertacija. Strokovno pa se je Bevk izpopolnjeval tudi na tečajih univerz v Gradcu in Innsbrucku.

Po diplomi se je zaposlil kot profesor pripravnik v Celju in Kranju. Za profesorja prirodopisa je bil poslan v Idrijo in že leta 1904 imenovan za direktorja znane idrijske realk. Ob slovesu prvih maturantov (1908) jih je nagovoril (Idrijski razgledi 1963): »V sklepnih vrstah se obračam na vas, ki letos odhajate v svet z našega zavoda. Mesto Idrija je v prid slovenskega naroda žrtvovala ogromne vsote. Skrbite, da

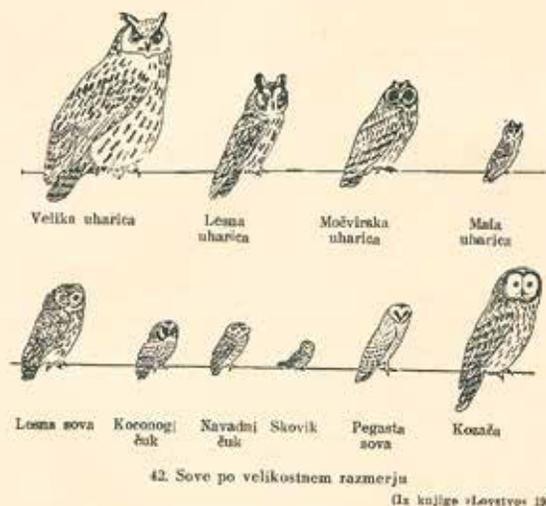
jih ni žrtvovala zastoj, ampak da bo kdaj Idrija in ves slovenski narod zrl na vas s ponosom in sladko zavestjo. Trud in žrtve rodijo obilen sad. Na pot v življenje pa vam dajem geslo, ki ste ga obdelovali pri pismenem zrelostnem izpitu: V vedi je moč!« Tudi po njegovi zaslugi je bila realka gnezdo mnogih znanih slovenskih naravoslovcev in drugih izobražencev.

Od leta 1917 je ravnateljaval II. gimnaziji v Ljubljani. Kaže, da so njegove organizacijske sposobnosti spoznali tudi ob razpadu stare Avstroogrške monarhije in ga po nastanku nove države SHS imenovali za vodjo Prosvetnega oddelka pri Pokrajinski upravi za Slovenijo. Zakaj so ga že leta 1926, ko mu je bilo šele 51 let, iz političnih razlogov upokojili, ne vemo. Morda je bil liberalno usmerjen, kar bi sodili po njegovem sodelovanju z liberalnimi listi (Rodoljub, Sokolič, Brus), to pa ni bilo pogodu takratni politični oblasti.

Strokovna in poljudnoznanstvena dejavnost

Stanislav Bevk je bil vsestransko dejaven naravoslovec. Kot člana Muzejskega društva za Slovenijo so ga izbrali za prvega predsednika Odseka za varstvo prirode. Kot predsednik je 20. januarja 1920 podpisal znamenito *Spomenico Odseka za varstvo prirode in prirodnih spomenikov*, ki so jo naslovili na pokrajinsko vlado Slovenije. Pomemben dokument, ki je utemeljil naravovarstveno dejavnost na Slovenskem.

Kot šolnik je mladini posredoval naravoslovje. Napisal je več učbenikov botanike, za meščanske šole pa *Prirodo-*

pis živalstva in rastlinstva. Botanika za šolo in dom je postala konceptualni vzorec za botanične učbenike, ki so jih pisali za njim mlajši avtorji. S članki iz življenja rastlin in živali pa se je oglašal v različnih revijah in časopisih. Posebej bi izpostavil knjigo *Po živalskem svetu*, kjer se »sprehodi« skozi biologijo in ekologijo živali od praživali pa do sesalcev. Knjiga je izšla kot *Zimska pomoč* leta 1944 v času »kulturnega molka«, cesar pa mu nova oblast po osvoboditvi ni zamerila. Že leta 1945 so mu zaupali vodstvo odseka za visoko šolstvo pri Ministrstvu LR Slovenije. Umetnost njegovega poljudnoznanstvenega pisanja spoznajmo v kratkem odlomku iz poglavja V pomladnem jutru (knjiga *Po živalskem svetu*):

»Tasčica se je spet oglasila in drozg je zapel. Od daleč zakuka kukavičji klic, za njim zagruli grivar; potem zadrobi stržek, nato pa se oglasi duplar s svojim votlim glasom, kmalu za tem počivka velika sinica, zapoje siva pevka, vrbja listnica in menišček in ščinkavec. Cel zbor se glasi jutru naproti. Nad vrhovi oddaljenih gora se že kaže srebrn pas; širi se in širi in se polagoma preljuje v čisto zlato. Tačas pritegnejo v zbor še drugi pevci: kraljiček, kovaček, grmovščica, velika cipa, žolne in detli in še drugi zaspanci se glasno budé v naraščajočo dnevno luč. Tako je jutro za jutrom. Kakor da so zmenjeni, drže ti gozdni pevci stalen vrstni red in se oglašajo ob določenem času, ob določeni svetlobi. Vsak ob svoji.«

Bil pa je tudi avtor mnogih strokovnih člankov, objavljenih v *Izvestjih realke v Idriji*, *Izvestju ornitološkega observatorija v Ljubljani* in *Lovcu*. V ta sklop sodijo tudi *Lovski vodič* (Zveza lovskih društev v Dravski banovini, 1927), *Lovsko živaloslovje* v knjigi *Naš lov* (Lovska zveza LRS, 1953), *Domáče živali in njih izvor* (Kmečka knjiga, 1955), *Vretenčarji Slovenije* (Kmečka knjiga, 1957). Za primer zglednega strokovnega pisanja bi navedel članek »O ptičji selitvi«, objavljen v *Izvestjih ornitološkega observatorija*. Pregleden in tedaj zelo sodoben zapis naravnega pojava. Bil je tudi urednik revije *Lovec*. Aktivno delovanje v lovstvu je bilo zelo značilno za tedanje naravoslovce, saj so se lovci dejavno vključevali v varstvo narave in ohranjanje ogroženih ži-

valskih vrst. Zavzemal se je za ekološki pristop v lovu in poudarjal naravovarstveno razmišljanje med lovci. Zbiral je tudi lobanje sesalcev in zbirko leta 1946 podaril Prirodoslovnemu muzeju v Ljubljani.

Za ornitologijo je zaslužen kot predsednik kuratorija, na pobudo katerega je bil leta 1926 ustanovljen Ornitološki observatorij v Ljubljani. Skupaj z dr. Jankom Ponebškom sta pri takratni banski upravi dosegla ustanovitev sklada, ki je materialno podpiral delovanje observatorija. To je bil izjemen trenutek za začetek sistematičnih raziskovanj na področju opazovanj in obročkanj ptičev v naši domovini. Delo, ki poteka že 88 let, je sedaj pod pokroviteljstvom Kustodiata za ornitologijo pri Prirodoslovnem muzeju Slovenije v Ljubljani.

Za zaključek

Spomin na dr. Stanislava Bevka je nastal na pobudo urednice Petre Vrh Vrezec. Povabila me je k pisanju v upanju, da sem ga dobro poznal. V resnici sem se z njim osebno srečal le enkrat. Bilo je v pisarni Prirodoslovnega muzeja pri tedanjem direktorju prof. Francetu Planini. V muzeju sem bil pri prijatelju kustosu Savu Brelihu zaradi zbiranja pršic na ptičih. Naključni pogovor z dr. Bevkom je bil o mojem delu s pršicami. Kmalu za tem je žal umrl. Tretjič sem se »srečal« z njim te dni, ko sem brskal po njegovi knjižni zapuščini. Tokrat sem spoznal Bevka kot odličnega organizatorja in pisca strokovnih in poljudnoznanstvenih del. K razvoju slovenske biologije je prispeval kot šolnik in humanist v odločilnih, prelomnih obdobjih. Spominu nanj se je zato oddolžila naša revija. ●

Literatura:

- ALJANČIČ, M. (1987): Bevk Stanislav, Enciklopedija Slovenije 1: 258. – MK, Ljubljana.
- BOŽIČ, I. (1976): Slovenska ornitologija med leti 1926 – 1976. – *Proteus* 38: 247-250.
- GREGORI, J. (2009): 80 let organiziranega obročkanja ptičev v Sloveniji. – *Scopolia* 4: 2-16.
- KRYŠTUFEK, B. (2013): Katalog sesalcev v zbirki Prirodoslovnega muzeja Slovenije. – *Scopolia* 79: I-193.
- PETERLIN, S. (2010): Odsek za varstvo prirode in njegova Spomenica 1920. – *Proteus* 72: 401-411.

4: Ustanovitelji »Ornitološkega observatorija v Ljubljani«, od leve proti desni so: vodja dr. Janko Ponebšek, pomočnik Leopold Egger in predsednik kuratorija zavoda dr. Stanko Bevk vir: Scopolia, suppl. 4, 2009

5: Zoološka postaja v Trstu v času pred 1. svetovno vojno. Tu je Bevk raziskoval školjko živi sveder (Teredo), ki vrta v les in je bila tema njegovega doktorskega dela. foto: Wikipedia

6: Risba je iz knjige *Naš lov* (1953). V njej je obdelal redova sesalcev in ptičev, ki so bili predmet lova. Članku dodaja še ključ za določanje »sokoljih plemen« in ključ za razpoznavanje ptičjih jajc.

Armenija in Gruzija

// Blaž Blažič, Jurij Hanžel

Površina Armenije: 29.743 km²

Površina Gruzije: 96.700 km²

Št. prebivalcev Armenije: 3.018.854

Št. prebivalcev Gruzije: 4.942.157

Zanimive ptice Armenije: marmorna raca (*Marmaronetta angustirostris*), beloglavka (*Oxyura leucocephala*), kaspijska skalna kokoš (*Tetraogallus caspius*), rjavi jastreb (*Aegypius monachus*), egiptovski jastreb (*Neophron percnopterus*), rjasta kanja (*Buteo rufinus*), deviški žerjav (*Grus virgo*), belorepa priba (*Vanellus leucurus*), armenski galeb (*Larus armenicus*), zeleni čebelar (*Merops persicus*), turška pevka (*Prunella ocularis*), belogrlež (*Irania gutturalis*), kaspijska penica (*Sylvia mystacea*), plevelna trstnica (*Acrocephalus agricola*), perzijski brglez (*Sitta tephronota*), kratkoprsti vrabec (*Carpodacus brachydactyla*), rdečeperuti trobentar (*Rhodopechys sanguineus*)

Zanimive ptice Gruzije: kavkaški ruševca (*Lyrurus mlokosiewiczzi*), kavkaška skalna kokoš (*Tetraogallus caucasicus*), brkati ser (*Gypaetus barbatus*), stepski orol (*Aquila nipalensis*), čopasti sršenar (*Pernis ptilorhynchus*), črna komatna tekica (*Glareola nordmanni*), ploskokljunec (*Limicola falcinellus*), beloglavi pogorelček (*Phoenicurus erythrogastrus*), kavkaška listnica (*Phylloscopus lorenzii*), zelena listnica (*Phylloscopus nitidus*), rdeččeli grilček (*Serinus pusillus*), kavkaški škrlatec (*Carpodacus rubicilla*) itd.

Podnapisi:

- 1: Soteska reke Debed v Armeniji
- 2: Jezero Kari pod goro Aragats, najvišjim vrhom Armenije
- 3: Vrh Kazbeka z ledenikom Gergeti v ospredju
- 4: Cerkev sv. Trojice na pobočju Kazbeka
- 5: Spomenik Medeje z zlatim runom v Batumiju
- 6: Kip Fernanda Botera v središču Erevana

foto: vse Jurij Hanžel

V antičnih časih je Kavkaz veljal za oddaljeno pokrajino, polno mitoloških bitij. Na eno izmed previsnih sten gore Kazbek naj bi Zevs priklenil Prometeja, saj je slednji ljudi seznanil z ognjem, ki je bil do tedaj dostopen le bogovom. Ob črnomorski obali pa se je raztezala antična kraljevina Kolhida, v kateri je živela princesa Medeja, ki je Jazonu in Argonavtom pomagala pri iskanju zlatega runa. S pestrostjo mitologije tega območja se lahko primerja tudi bogat ptičji svet, ki je odsev številnih življenjskih okolij, ki skupaj tvorijo Kavkaz in Zakavkazje.

7

Armash

Ob vznožju mogočnega Ararata, ob armensko-turški meji, leži kompleks gojitvenih ribnikov Armash (slika 7), ki je kot gnezdišče številnih redkih vrst vodnih ptic eno najpomembnejših območij za ptice v Armeniji. Območje, ki je nekakšna zelena oaza sredi polpuščavskega sveta, slovenskega ornitologa na prvi pogled zlahka spomni na zadrževalnik Medvedce. Ob opazovanju globalno ogrožene beloglavke (*Oxyura leucocephala*), pojočih kaspjskih penic (*Sylvia mystacea*) in plevelnih trstnic (*Acrocephalus agricola*) ter jat armenskih galebcev (*Larus armenicus*) in zelenih čebelarjev (*Merops persicus*: slika 8), ki se spreletavajo nad vodno površino, pa se kaj kmalu zaveš, da nisi v Sloveniji ...

Soteska Vedi

Približno deset kilometrov severno od ribnikov se ob vasi Vedi pogled odpira proti polpuščavskemu hribovju, v katero so vrezane številne soteske s suhimi strugami. Skozi eno izmed njih, ki je med ornitološkimi popotniki znana pod neformalnim imenom »Vedi Gorge« (slika 9), sva se sprehodila tudi midva. Tu sva že na samem vходу v sotesko v skalnih stenah opazovala perzijskega brgleza (*Sitta tephronota*) in sivoglavega strnada (*Emberiza buchanani*), ki tu dosejata severno mejo svoje razširjenosti v zahodni Palearktiki. Znotraj soteske so po posameznih grmih posedale številne vrste kupčarjev (*Oenanthe* spp.) in srakoperjev (*Lanius* spp.), nad sotesko pa je krožila rjasta kanja (*Buteo rufinus*). Precej dolg in naporen sprehod sva na koncu zaključila z opazovanjem samice turške kotorne (*Alectoris chukar*), ki je vodila devet mladičev.

foto: Jurij Hanžel (7 in 9), Ian N. White (8)

8

9

10

11

12

Kazbek

Četudi je Kazbek s svojimi 5047 metri šele tretji najvišji vrh Gruzije, človeško domišljijo buri že od antike. V zadnjih letih vznemirja tudi ornitološke popotnike, saj se na njegovih pobočjih (slika 10) lahko srečamo z endemitoma kavkaškim ruševcem (*Lyrurus mlokosiewiczi*) in kavkaško skalno kokošjo (*Tetraogallus caucasicus*) ter mnogimi drugimi visokogorskimi vrstami. Te so sicer stalnice, vendar med letom sledijo snežni odeji vzdolž pobočij. Poleti in jeseni se je torej treba povzpeti višje od 3000 metrov, če želimo opazovati kavkaškega škrlatca (*Carpodacus rubicilla*: slika 11) ali beloglavega pogorelčka (*Phoenicurus erythrogastrus*). Zadovoljstvo ob uzrtju te rdeče-belo-črne ptice med balvani pod ledenikom ob spremljavi bučanja ledeniškega potoka in tulečega petja kavkaških skalnih kokoši odtehta še tako dolg vzpon!

Batumi

Letoviško mesto ob črnomorski obali v zavetju gora Malega Kavkaza, nekaj kilometrov severno od delte reke Čoroh (slika 12), je vsako jesen priča selitvi približno milijona ujed. Polovico sestavljajo sršenarji (*Pernis apivorus*), številka pa je še toliko bolj osupljiva ob upoštevanju dejstva, da je svetovna populacija sršenarjev ocenjena na 350.000–1.000.000 osebkov! Na delti reke Čoroh se ujedam pridružijo še številni pobrežniki, med njimi sabljasti martinci (*Xenus cinereus*), sredozemski viharniki (*Puffinus yelkouan*) in celo govnačke, ki se selijo vzdolž črnomske obale. Tamkajšnji domačini se še ne zavedajo naravnega bogastva, s katerim so obdarjeni, zato številne selivke pot končajo pod točo šiber. Delo nevladnih organizacij pa že daje prve sadove, saj se razvija omrežje domačinov, ki ponujajo nastanitev tujim ornitologom in tako več kot nadomestijo izpad prihodka po opustitvi lova. ●

foto: Jurij Hanžel (10, 12), Fabrice Schmitt (11)

Priporočena literatura:

- Birds in Armenia: <http://www.armeniabirding.info/index.html>
- Batumi Raptor Count: <http://www.batumiraptorcount.org/>

1

Kam so izginili samci mlakaric?

// Petra Vrh Vrezec

Na poletnem sprehodu ob jezeru ali vodotoku ne bomo spregledali vsem poznane in pogoste mlakarice (*Anas platyrhynchos*), naše najpogostejše vodne ptice. Marsikoga pa bo presenetilo, ko bo med ptičjo družino opazil samo rjavkasto obarvane »samice«. Kam so izginili lepi, pisani samci, ki so pozimi in spomladi spremljali samicke?

Z zgodnjim poletjem, navadno že junijem, za samce mine izredno pomembno obdobje bahaštva pred samicami, s tem pa postane odveč tudi bleščeče perje. Svatovsko perje nadomestijo z lisastim rjavim, ki mu rečemo tudi eklipsno perje in zelo spominja na samičino. Da imamo pred seboj res samca, nas prepriča njegov rumeni kljun. S takim perjem se je lažje skriti pred plenilci, kot sta lisica (*Vulpes vulpes*) in kragulj (*Accipiter gentilis*). Samice ta čas skrbijo za mladiče, s katerimi lahko ostanejo skupaj tudi do začetka naslednje gnezditvene sezone.

S prihajajočo jesenjo se samci spet golijo in postajajo tako barviti, kot smo jih vajeni. Oktobra in novembra namreč že pričnejo z iskanjem partnerja. Po več sto ali na nekaterih območjih celo tisoč se jih zbere na velikih vodnih površinah na prezimovanju, in ker jih je veliko, ni težko izbrati (vsako leto nove) izvoljenke. Samec se v tem obdobju ves čas zadržuje ob svoji družici in jo varuje pred drugimi vsiljivimi snubci. Njih je namreč več kot samic, zato nesparjeni samci radi izkoristijo kanček nepazljivosti »srečno oženjenega« samca in se s samico nasilno pariyo, kar pa je za samico velik stres, zaradi katerega lahko tudi pogine. Samec zato kot »varnostnik« ves čas sledi samici,

celo do območja gnezdenja, ki je navadno kar njen rodni kraj. Ob njej se zadrži do začetka valjenja jajc v začetku pomladi, nato pa jo zapusti in se pridruži drugim samcem. Ker so opravili svojo vlogo, se pričnejo goliti. Skrivajo se v trstičju, saj v tem času ne morejo leteti. Nekateri neuspešni samci pa ostajajo še vedno v pripravljenosti za parjenje, saj se še najde kakšna samica, ki je izgubila ali zapustila leglo, ali pa še ni našla partnerja.

Terenski napotek za otroke in njihove starše ali vzgojitelje:

- Opazujte race na bližnjem vodnem telesu v različnih obdobjih leta; poleti, pozimi, zgodaj spomladi. Vsakič preštejte samce mlakaric. Primerjajte samce in samice.
- Poleti na slovenskih vodah lahko opazimo tudi druge vrste rac, denimo čopaste črnice (*Aythya fuligula*), sivke (*A. ferina*), kreheljce (*Anas crecca*), velike žagarje (*Mergus merganser*) in še nekatere redkejše. Ali so samci teh vrst v nesvatovskem perju podobni samicam?
- Jeseni opazujte, kdaj se pričnejo samci spet »spreminjati« v lepote. Se vsi zgolijo popolnoma ali menjajo perje počasi, deloma?

Ali ste vedeli?

- Nekateri samci mlakaric ostanejo brez samic. Ti v skupini neizprosno iščejo še proste samice. Ne moti jih niti, če je samica druga vrsta race. Samico lovijo in jo kljuvajo toliko časa, dokler ne popusti, potem pa se izmenično pariyo z njo.
- Včasih se skupini mladih rač, ki jih vodi ena samica, pridružijo tudi račke druge družine. Tako eni samici lahko sledi večja skupina rač, sestavljena iz več družin.
- Mlakarice in mnoge druge vrste rac gnezdiyo na tleh, navadno v zavetju trsja ali obrežnega grmovja. Poznamo pa tudi posebneže, ki gnezdiyo celo v drevesnih duplih ali gnezdilnicah, kot denimo veliki žagar. ●

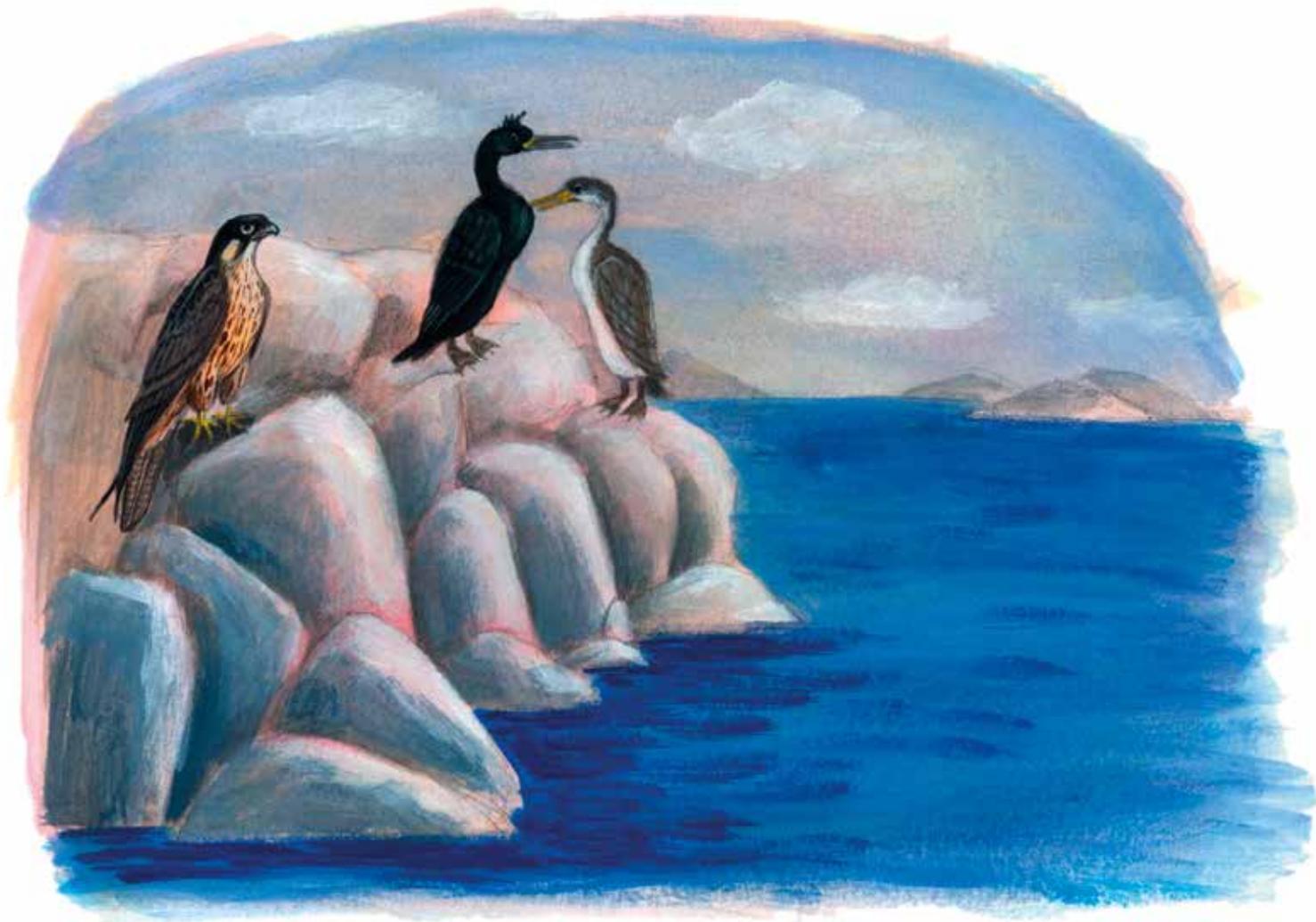
1: Samci mlakaric (*Anas platyrhynchos*) zgodaj poleti svatovsko perje nadomestijo z lisastim rjavim, ki mu pravimo tudi eklipsno perje in zelo spominja na samičino.
foto: Notranjski regijski park

Sivka (*Aythya ferina*)

foto: Jure Novak

Vranjek Ari končno doma

// Petra Vrh Vrezec

ilustraciji: Kristina Krhin

1: Ari je čepel na visoki skali in kramljal z najmlajšim sinom Aristom. Na nebu se je nenadoma prikazala sredozemska sokolica in pristala nekaj metrov stran od njiju.

NA ODMAKNJENIH SKALNIH ČEREH SREDI MORJA NEKJE V JUŽNI DALMACIJI JE V NAJTOPLEJŠIH DNEH LETA VRŠALO OD ŽIVLJENJA. VEČINA SREDOZEMSKIH VRANJEKOV JE ŽE OPRAVILA STARŠEVSKO NALOGO. MLADIČKI SO SE NAVADILI SKRBETI ZASE IN ŽE ZGODAJ POLETISO ODLETILI NA SVOJE. NEKATERI NOVOPEČENI STARŠI, MED NJIMI TUDI ARI IN NJEGOVA IZVOLJENKA ARIELA, PA SO BILI ŠE VEDNO MOČNO ZAPOSLENI Z VZGOJO SVOJIH MALČKOV. ARI SI JE Z ARIELO GNEZDO ZGRADIL PRECEJ POZNO V PRIMERJAVI Z DRUGIMI. NAJPREJ STA SI MORALA IZBORITI SVOJE MESTO ZA GNEZDENJE, KAR PA NI BILO LAHKO. STAREJŠI IN BOLJ IZKUŠENI VRANJEKI SO NA-

MREČ POZNALI NAJBOLJŠA MESTA, ALI PA SO IMELI CELO ŽE NAREJENA GNEZDA OD LANI ALI PREDLANI IN JIH JE BILO TREBA LE MALO POPRAVITI. ARI IN ARIELA STA SE V PLETENJU GNEZDA MORALA ŠE IZURITI IN GNEZDENJE SE JE SEVEDA ZAVLEKLO. TUDI ZARADI TEGA JE ARIELA LETOS IZVALILA SAMO DVE JAJCI IN NE TREH, KOT JIH IMAJO NAVADNO V GNEZDU VRANJEKI.

NEKEGA POPOLDNEVA JE ARI ČEPEL NA VISOKI SKALI IN KRAMLJAL Z NAJMLAJŠIM SINOM ARISTOM. NA NEBU SE JE KAR NENKRAT PRIKAZALA SOKOLICA IN PRISTALA NEKAJ METROV STRAN OD NJIJU.

»KONČNO! PO 22 DNEH POTOVANJA SPET DOMA!« SI JE PONOSNO ODDAHNILA.

»POZDRAVLJENA, DOBRODOŠLA DRAGA SOSEDA!« JI JE PRIJAZNO ODVRNIL ARI.

»O, VIDIM, DA STE VRANJEKI ŽE USPEŠNO ZAKLJUČILI Z GNEZDENJEM,« JE ARIJA OPAZILA TUDI SREDOZEMSKA SOKOLICA.

»JAZ SEM ELEONORA. RAVNOKAR SEM SE VRNILA Z MADAGASKARJA, OTOKA V BLI-

ŽINI JUGA AFRIKE. SEDAJ SMO MI NA VRSTI, DA PRIČNEMO GNEZDITI.«

»PA NISTE PREPOZNI?« JE BIL ZAČUDEN ARI.

»JA SEVEDA NISMO, TI ZELENEC!« JE KAR MALO NEPOTRPEŽLJIVO ODVRNILA. »SREDOZEMSKI SOKOLI VEDNO GNEZDIMO POZNO POLETI. ŠELE OD ZDAJ BO TUKAJ DOVOLJ HRANE ZA NAS IN NAŠE MLADIČE. ZAČENJA SE NAMREČ JESENSKA SELITEV IN SELEČE SE MALE PTIČKE NAM BODO KAR SAME LETELE PRED KLJUN.«

ARISTU NI BILA NOVA SOSEDA NIČ KAJ VŠEČ, ZATO JE MOLEDOVAL. »OČKA, LAČEN SEM. POJDIVA ULOVIT KAJ ZA POD KLJUN!« ARI JE RES VIDEL, DA UTRUJENI IN ZATO MALO SITNI ELEONORI NI VEČ DO POGOVORA. RAJE SE JE POSLOVIL IN PRIDRUŽIL SINKU PRI ČOFOTANJU V VODI: »SI ŽE KAJ NAŠEL, SINKO?«

»NE ŠE, OČKA,« MU JE ODGOVORIL ARI. TETA JE ARI ZAGLEDAL JATO RIB IN ZAVPIL: »DRAGI SINKO, GLEJ ZDAJ TVOJEGA

OČKA, KAJ VSE ZNA!«

ZAPODIL SE JE POD VODO. TAKOJ ZA NJIM ŠE SINKO. Z VELIKO HITROSTJO STA BRZELA PROTI RIBAM, KO SE JE ARI NENADOMA ZNAŠEL V GOSTEM ČRNEM OBLAKU IN ULOV JE SPLAVAL PO VODI.

»OČKA, KAJ PA JE BILO TO?« JE VPRAŠAL PRESENEČENI ARI, KO STA PRIPLAVALA NA POVRŠJE.

»TEMU SE REČE SPODLETETI LOV,« GA JE POUČIL ARI. »TA STRAHOPETNA HOBOTNICA MI JE PREKRIŽALA POT RAVNO V TRENUTKU, KO SEM HOTEL UJETI RIBO, IN MI PRED KLJUN SPUSTILA ČRNILO. O, DA MI JO JE TAKOLE ZAGODLA! A V DRUGO NAMA BO USPELO!«

»UČI SE, DRAGI MOJ, KAJTI PRIHAJA TVOJ ČAS ZA ODHOD NA SEVER, KJER JE ŽE TVOJ BRAT. TAM SE BOŠ NAJEDEL IN NAUČIL SPRETNEGA LOVA. ČEBOVA UTEGNILA, PRIDEVA Z MAMO JESENI ZA VAMA ...« NIKONČAL STAVKA, KO SE JE SPET POTOPIL IN ZANJIM TUDI ARI. TOKRAT STA SE OBA IZ GLOBIN VRNILA S POLNIMA KLJUNOMA. ●

2: Strahopetna hobotnica je Ariju prekrizala načrte ravno v trenutku, ko je hotel ujeti ribo, in mu pred kljun spustila črnilo.

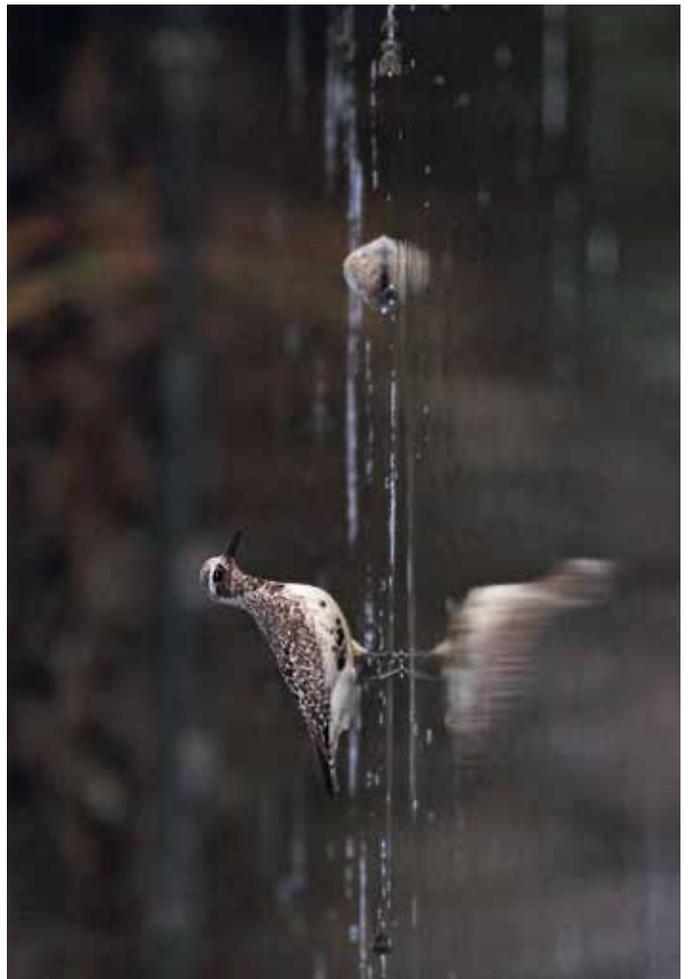
Črna prosenka (*Pluvialis squatarola*)

Na južnem delu ornitološkega rezervata Kolansko Blato na otoku Pagu se pod šopom dreves stiska manjši kamp, pred njim pa se morje zajeda v blatno plitvino. Tu sem preživel rana jutra lanskega dopusta in fotografiral ptice, predvsem goste s severa. Poleg črne prosenke (*Pluvialis squatarola*) in njenega »prijatelja« srpokljunega prodnika (*Calidris ferruginea*) so se v mlakuži prehranjevali tudi škurhi, različni martinci in spremenljivi prodniki (*Calidris alpina*).

Oprema: Canon 7D, EF 400mm, f5.6 L, stojalo in maskirna peletina

Gregor Bernard, Novo mesto

Poletna opazovanja v naravi

// Tinka Bačič, Maarten De Groot, Andrej Kapla, Sarah Robič, Petra Vrh Vrezec, Anamarija Žagar

v gozdu

Kobilar (*Oriolus oriolus*)

Skrivno življenje ptice z zlato rumeno obarvanim perjem in rdečim kljunom večini ljudi onemogoča bližnje srečanje z njo. Sleherni pa pozna kobilarjevo žvrgolečo pesem, ki odmeva po gozdovih že od njegove vrnitve iz podsaharske Afrike konec aprila. Če bomo junija dovolj pozorni in imeli še kanček sreče, ga bomo lahko videli tudi v bližini naselij, saj ga premamijo zrele češnje, kasneje julija in avgusta pa tudi sladke hruške, višnje, murve in smokve. Kobilar je pogosto razširjena gnezdilka pri nas, le visokogorju se večinoma izogiba.

foto: Branko Brečko

ob vodi

Črna štoklja (*Ciconia nigra*)

Črna štoklja je samotarska ptica, ki se iz prezimovališč vrne v drugi polovici marca. Poseljuje stare nižinske poplavne gozdove, kjer si v krošnji drevesa splete veliko vejnato gnezdo. Zaradi plašnosti jo je izredno težko videti ali celo slišati njene raskave klice. Še najlaže jo lahko opazujemo med svatovskim letom ali na prehranjevališčih, tudi več kilometrov stran od gnezda. V poletnih mesecih lahko odrasle in mlade črne štoklje opazujemo med prehranjevanjem ob nizkih potokih, mrtvicah, mlakah, izsušenih strugah ter na poplavljenih travnikih.

foto: Jure Novak

Alpski kozliček (*Rosalia alpina*)

Alpski kozliček je eden bolj opaznih hroščev v naših gozdovih. Odrasle hrošče bomo najlaže opazili na osončenih poškodovanih deblih še stoječih bukev ali na podrtih bukovih hlodih od konca junija do začetka avgusta. Najštevilnejši bodo v največji pripeki sredi dneva. Sveže požagan les je namreč odlična otroška soba za njegove ličinke. Ravno to pa je past, saj zaradi odvoza bukovine iz gozda precejšen del zaroda konča v pečeh ali na žagi. Alpski kozliček pa ni le alpski, saj ga najdemo po bukovih gozdovih skoraj vse Slovenije, razen na skrajnem severovzhodu in v obalnih predelih.

foto: Andrej Kapla

Rumeni blatnik (*Nuphar luteum*)

Na vodni gladini mlak, ribnikov in jezer občasno naletimo na velike, plavajoče liste, ki močno spominjajo na liste lokvanja. Cvet pa je drugačen, rumen in precej manjši. Rumeni blatnik spada v isto družino kot lokvanj, med lokvanjevke. Na slovenskem rdečem seznamu je uvrščen med ranljive vrste. Rastlina je z debelo koreniko zasidrana v muljastem dnu, cveti pa nad vodno gladino. Oglejmo si cvetove blatnika od blizu: čašni listi so veliki in rumeno obarvani, venčni listi pa spremenjeni v nekaj več kot deset rumenih, manjših medovnikov.

foto: Gregor Prevec

na travniku

Žametna penica (*Sylvia melanocephala*)

Ptica sredozemske makije, žametna penica, je edina penica, ki ostane pri nas prek celega leta. Najpogostejša je v slovenskem Primorju, drugod pa se pojavlja le priložnostno. Samec ima izrazito črno žametno obarvano glavo, oba s samico pa zbužata pozornost z rdečim očesnim kolobarjem. Velikokrat žametno penico vidimo le za trenutek in že se spet skriva v gosti rastlinje, kjer gnezdi. Njeno petje je značilno hitro rožljanje »ret ret ret«. Najlaže pa jo opazimo spomladi in zgodaj poleti, ko samec prepeva na izpostavljeni veji grma.

foto: Dare Šere

okoli našega doma

Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*)

Šmarnice se je prijel prikupen ljudski izraz *švigla*, ki lepo opiše živahno naravo te temno obarvane ptice z rjastim repom. Večina ljudi šmarnico zelo dobro pozna, saj se je v celoti prilagodila človekovi bližini. Njeno glasno petje je sicer podobno sorodnemu pogorelčku (*Phoenicurus phoenicurus*), vendar je dobro prepoznavno po zaključku pesmi, ki spominja na mečkanje papirja. Čeprav je to prvotno gorska ptica, pa se je privadila življenju v naseljih, ki pravzaprav tudi spominjajo na njena gorska skalnata gnezdišča. Od začetka maja pa do julija gnezdi v zidnih razpokah, na strešnih tramovih, v hlevu ali v gnezdilnici.

foto: Tone Trebar

Zelenec (*Lacerta viridis/bilineata*)

Jutranji sončni žarki ogrejejo in zvabijo na plano plazilce. Ko se zjutraj sprehajamo po travniku ob gozdnem robu in slišimo kratak, bliskovit šum, je zelo mogoče, da smo splašili eno naših najpogostejših kuščaric, zelenca. Če ga želimo videti, se moramo za hip ustaviti in potrpežljivo ter čim bolj negibno opazovati mesto, od koder je prišel šum, saj se lahko s svojo varovalno barvo zelo dobro skriva na rjavi ali zeleni podlagi. Zgodi pa se, da tudi pobegne v bližnje skrivališče, a se kmalu spet prikaže in čakanje se navadno izplača.

foto: Mirko Kastelic

Zimska trepetavka (*Episyrphus balteatus*)

Čeprav se ta vrsta muhe trepetavke imenuje zimska trepetavka, je pravzaprav najbolj pogosta konec avgusta. Sicer se pojavlja prek celega leta in ima v enem letu več generacij. Prezimi kot odrasel osebek, ki ga v tem času najdemo v stanovanjih. Ličinke se prehranjujejo z listnimi ušmi, odrasli osebki pa s cvetnim prahom in nektarjem različnih rastlin. Zimska trepetavka je ena najpogostejših vrst pri nas, saj jo najdemo skoraj v vseh življenjskih okoljih. Določanje je dokaj enostavno, saj so odrasli osebki večinoma rumeni in črni. Rumeni zadek ima na vsaki hrbtni plošči dve črni črti; ena od njih je pogosto v sredini prekinjena in spominja na brke. foto: Tim Faasen

Letno delo društva v enem večeru

// Tilen Basle

1: Letni zbor članov društva DOPPS je 28. marca 2014 v Grand hotelu Union za nekaj ur združil 48 članov. foto: Peter Legiša

2: Prihodnje leto lahko v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok pričakujemo postavitev novih objektov, ki vključujejo sodoben informacijski center za obiskovalce. vir: Arhitekturni biro Ravnikar Potokar, d. o. o.

3: Žirija za nagrado Zlati legat 2012 je za najboljšo delo, objavljeno v letu 2012, nagradila delo Iztoka Škornika z naslovom *Favnistični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin*. Nagrado je predal direktor DOPPS Damijan Denac (na levi) foto: Peter Legiša

Letni zbor članov društva DOPPS je namenjen kratkemu pregledu dela društva v preteklem letu, hkrati pa je odlična priložnost za druženje članov. Letos je bilo srečanje v petek, 28. marca 2014, v Grand hotelu Union in je za nekaj ur združilo 48 članov.

Letni zbor je z nekaj uvodnimi besedami odprl predsednik DOPPS Rudolf Tekavčič, po predstavitvi dnevnega reda pa smo lahko prisluhnili številnim predavateljem, ki so predstavili delovanje društva v letu 2013. Dr. Urša Koce je poročala o opravljenem delu na projektu Simarine-Natura, medtem ko nas je Dominik Bombek seznanil s potekom projekta LIVEDRAVA. Oba projekta iz sheme LIFE + napredujeta po načrtih in se opravljata kvalitetno, prvi rezultati pa so vidni tako na papirju kot tudi že v naravi. Leto v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok je predstavila Nataša Šalaja, ki je poleg rednih vzdrževalnih del in monitoringa v rezervatu opozorila predvsem na povečanje črede kamarških konj ter pozitivno odločbo o financiranju graditve objektov. V rezervatu sta torej nov dom našla žrebec Barrio in žrebička Cabidoule, v prihodnjem letu pa lahko pričakujemo tudi postavitev novih objektov, ki vključujejo sodoben informacijski center za obiskovalce. Naravni rezervati so pomemben instrument varovanja narave, njihov izjemen pomen pa se kaže tudi v izobraževanju javnosti. Pestre izobraževalne dejavnosti društva v letu 2013 je na zboru članov predstavila Eva Vukelič. Posebej vzpodbuden je podatek, da smo v preteklem letu organizirali 119 naravoslovnih dni in drugih vodenj; udeležilo se jih je 3.951 ljudi, od tega 2.456 samo v Naravnem

rezervatu Škocjanski zatok. Ob tem smo organizirali še tri mladinske raziskovalne tabore in številne druge dejavnosti, ki so pritegnile pozornost mnogih radovednih in znanja željnih ljudi. Ker pa sta monitoring in varovanje ptic dve izmed osrednjih dejavnosti društva, brez katerih je sodobno naravovarstvo nemogoče, smo zbrani lahko prisluhnili tudi poročilu o delu varstveno ornitološkega sektorja pisarne DOPPS, ki ga je predstavil dr. Primož Kmecl. Poudaril je pomembnost štetja ptic in na kratko predstavil številne sheme monitoringa ptic, katerim se društvo posveča že vrsto let. Rezultati nekaterih monitoringov niso nič kaj spodbudni, zato je še toliko pomembnejše vestno spremljanje stanja in pravočasno ukrepanje, ki pa ni mogoče brez kopice predanih prostovoljnih popisovalcev.

Sekcije DOPPS - s srcem med ljudmi

Društvene sekcije že vrsto let skrbijo za številne dejavnosti, dogodke in akcije na lokalni ravni ter tako skrbno vzdržujejo stik z lokalnim prebivalstvom na številnih koncih Slovenije. Ob predstavitvah dela sekcij so predsedniki sekcij dokazali, da tudi v letu 2013 ni bilo prav nič drugače. Z organizacijo številnih predavanj, izletov, naravovarstvenih akcij, popisov, fotografskih razstav in udeleževanjem na drugih prireditvah so sekcije širile naravovarstveno zavest in spodbujale ljudi, da so tudi sami prispevali k ohranjanju narave. Ob tej priložnosti je treba posebej opozoriti tudi na predstavitev najmlajše, takrat komaj slabih štirinajst dni stare Dolenjske sekcije DOPPS. Vajeti je ob ustanovitvi prevzel Gregor Bernard, ki pa na tokratnem zboru članov ni predstavil dosedanjega dela, temveč načrte za letošnje leto, ki so nadvse spodbudni. Ob tej priložnosti jim želimo tudi dober začetek in obilo uspeha ter veselja ob delu.

Ob koncu vsebinskega dela zboru članov je direktor DOPPS dr. Damijan Denac navzočim predstavil finančno poročilo za preteklo leto. S tega vidika je bilo leto uspešno, saj smo ga končali na pozitivni ničli. Največ prihod-

4

5

kov društva v letu 2013 so zagotovile dotacije Republike Slovenije (34,31 %), sledile so storitve (31,22 %) in dotacije Evropske unije (30,68 %), medtem ko so članarine, donacije in sponzorstva prinesle 3,78 % prihodkov. Med odhodki je šel največji del na račun upravljanja naravnih rezervatov (40,65 %), sledili so varstveno-ornitološka dejavnost (38,26 %), splošno delovanje društva (13,82 %) in periodika ter izobraževanje (7,27 %). Dr. Tomi Trilar je ob koncu podal še poročilo Nadzornega odbora.

Za napredek in večjo neodvisnost

Kot lahko razberemo iz finančnega poročila, je delovanje društva odvisno predvsem od projektnega dela – dotacij RS in EU. Na društveni razvoj in dodaten zagon bi zelo ugodno vplivala lastna, nevezana sredstva, ki pa jih v današnjem času nimamo. Vir takšnih sredstev so zagotovo lahko naravi prijazno pridelani proizvodi iz naših naravnih rezervatov. Da pa lahko s to zgodbo sploh pričnemo, smo morali najprej spremeniti statut društva in tako dodati nekatere dejavnosti, ki so zapisane v *Uredbi o standardni klasifikaciji dejavnosti - SKD 2008*. Dr. Damijan Denac je podrobneje razložil uredbo in predlagano spremembo, slednjo pa je zbor članov kasneje tudi potrdil.

DOPPS tokrat podelil priznanja v treh kategorijah

Tudi tokrat je bila na letnem zboru članov podeljena nagrada Zlati legat 2012, ki jo društvo podeli najboljšemu delu s področja ornitologije, objavljeno doma ali na tujem. Tokrat je žirija v sestavi dr. Tatjana Čelik (Bilološki inštitut Jovana Hadžija), Luka Božič (DOPPS) in dr. Primož Kmecl (DOPPS) za najboljše delo, objavljeno v letu 2012, nagradila delo Iztoka Škornika z naslovom *Favnistični in ekološki pregled ptic Sečoveljskih solin*. Delo je strokovna monografija, ki na 279 straneh daje izčrpen in slikovit vpogled v ornitofavno, zabeleženo na območju Sečoveljskih solin v obdobju od leta 1878 do 2009. Je bo-

gat vir informacij za ljubitelje ptic, obiskovalce solin in naravovarstvenike.

Poleg nagrade najboljšim piscem pa društvo vsako leto podeljuje tudi nagrado Aviana, ki jo prejmejo nečlani društva za posebna prizadevanja pri varstvu ptic. Letos je društvo za prizadevanja v letu 2012 nagradilo podjetje TBP – Tovarna bovdenov in plastike Lenart d.d.. Podjetje že več let zapored skrbi za uporabo okolju prijaznih procesov, hkrati pa svoje zaposlene ozavešča o pomenu ohranjanja narave. Tako so v zadnjih letih med svoje zaposlene razdelili več sto krmilnic in gnezdilnic za ptice; izdelalo jih je podjetje, ki zaposluje ljudi s posebnimi potrebami, kar dodaja še posebno, družbeno odgovorno noto. Predstavitve in obrazložitev odločitve o nagrajencu je podal Gregor Domanjko, nagrado pa je v imenu podjetja TBP sprejela Tatjana Lorenčič, ki je ob tem še dodala, da bo podjetje tudi naprej skrbelo za varovanje okolja in ozaveščenost svojih delavcev.

V lanskem letu je na društvu zaživel tudi spletni atlas ptic, poimenovan NOAGS, ki je namenjen vnašanju in pregledovanju opazovanj ptic po vsej Sloveniji. Atlas in njegovo delovanje je podrobneje predstavil Tomaž Mihelič, ki je hkrati tudi podelil nagradi v dveh kategorijah. Nagrado, majico z napisom »Naj ornitolog 2013«, je v kategoriji največ opaženih vrst ptic v letu 2013 prejel Željko Šalamun, medtem ko je nagrado v kategoriji največ vnesenih opazovanj v istem letu prejel Gregor Domanjko. Obema nagrajencema iskreno čestitamo, hkrati pa vse opazovalce vabimo, da tudi sami pridno vnašajo svoja opazovanja v spletni atlas in tako pomagajo širiti naše vedenje o pojavljanju ptic v Sloveniji.

Pred zaključkom prireditve smo si zbrani ogledali še kratek dokumentarni film Gregorja Šubica z naslovom Upkač, ki je nastal v okviru istoimenskega projekta in prikazuje ptičji svet Goričkega, s posebnim poudarkom na njegovi ogroženi prebivalci – smrdokavri (*Upupa epops*).

4: Nagrado Aviana za posebna prizadevanja pri varstvu ptic je prejelo podjetje TBP – Tovarna bovdenov in plastike Lenart d.d. (prevzela jo je Tatjana Lorenčič na sliki), ki že več let zapored skrbi za uporabo okolju prijaznih procesov in svoje zaposlene ozavešča o pomenu ohranjenosti narave. foto: Peter Legiša

5: Pred zaključkom prireditve so si zbrani ogledali še kratek dokumentarni film Gregorja Šubica z naslovom Upkač, ki prikazuje ptičji svet Goričkega, s posebnim poudarkom na njegovi ogroženi prebivalci – smrdokavri (*Upupa epops*). foto: Alen Ploj

Letošnji letni zbor članov se je zavlekel kar pozno v večer in ob glasnem kramljanju, ki je v avli odmevalo ob zaključku uradnega dela, je bilo slutiti, da še zdaleč nismo povedali vsega, kar se je zgodilo v preteklem letu. Delali smo veliko in predano, o našem uspehu, ki se kaže skozi predstavljene rezultate, pa naj presodi vsak sam.

Popis velikega škurha na Ljubljanskem barju

// Katarina Denac

1: Veliki škurh (*Numenius arquata*) si pozornosti ne zasluži le zaradi svojega globalnega varstvenega statusa, temveč tudi zato, ker pod svojim dežnikom skriva mnoge druge ogrožene travniške gnezdilke ter izginjajoče vlažne travnike, na katerih prebiva. foto: Gregor Bernard

Neverjetno dolg, rahlo ukrivljen kljun, dolge noge, mehurčkasta pesem in le še peščica gnezdečih parov na vlažnih pozno košenih travnikih. Veliki škurh (*Numenius arquata*). Moji prvi ornitološki tereni so bili ob Ižanski cesti, včasih proti Iščici, včasih proti Iški Loki. Ko so konec februarja ali v začetku marca vsako leto prileteli prvi škurhi, sem vedela, da je prišla pomlad. Od takrat se je marsikaj spremenilo. Pozno košenih travnikov na Ljubljanskem barju je bistveno manj, velikega škurha pa je Svetovna zveza za varstvo narave (IUCN) uvrstila med vrste »blizu ogroženosti«. Enak status ima med slovenskimi gnezdilkami le še kostanjevka (*Aythya nyroca*). Zaradi svoje svetovne ogroženosti je veliki škurh nenadoma postal vrsta, za kakršne lahko opredeljujemo globalno pomembna mednarodna območja za ptice (IBA) in posledično tudi območja Natura 2000. Pravzaprav lahko rečemo, da je leta 2010 štafeto prevzel od kosca (*Crex crex*), ki je bil zaradi velikih ruskih populacij iz kategorije »blizu ogroženosti« premaknjen med vrste, potrebne najmanj pozornosti. Prav tega leta je ljubljanska sekcija DOPPS z Žigo Iztokom Remcem kot organizatorjem prvič opravila skupinski popis velikega škurha na Ljubljanskem barju. Odkritih je bilo

šest parov, večinoma ob Ižanski cesti. Leto kasneje smo na DOPPS pripravljali nov inventar mednarodno pomembnih območij za ptice. Zanimalo nas je, ali na Ljubljanskem barju prebiva vsaj deset parov – to je bila namreč številčna meja za izpolnitev kriterija, po katerem bi lahko območje opredelili kot globalno pomemben IBA. S pomočjo številnih prostovoljcev smo dobro pokrili vse primerne predele, na katerih bi škurhi lahko gnezdili, in našli 9-12 parov. Ljubljanska sekcija je popis posvojila in se odločila, da postane tradicionalen, vsako leto pa pri njem sodelujejo tudi številni člani drugih sekcij DOPPS. Redna štetja nam dajo podatke o približnem številu parov, grožnjah (sprehajalci, izginjanje travnikov, plenilci) in biologiji vrste. Lani smo tako na drugem popisu sredi maja opazovali parjenje – torej v času, ko bi se že morali izleči mladiči. Verjetno je šlo v tem primeru za nadomestno leglo.

Letos se je na popisu škurha zbralo 49 popisovalcev

Letos smo prvi popis napravili 10. aprila, ko veliki škurhi še svatujejo in so najbolj opazni. Kar 49 popisovalcev se nas je zbralo, popisali pa smo 6-8 parov, kar je manj kot v preteklih letih. Precej že oblikovanih parov je imelo ob sebi tudi tretji, verjetno nesparjeni osebek, ki ga je par ponekod podil stran. Ob Ižanski cesti so bili letos 2-4 pari, na Naravnem rezervatu Iški morost in severno od njega 2 para, južno od Notranjih Goric in Bevk pa po 1 par. Natančno število parov ob Ižanski cesti je bilo zaradi številnih daljših spreletov in spreletavanja posamičnih osebkov nemogoče določiti. Treba je tudi poudariti, da nam uporabljena metoda ne omogoča določiti števila dejansko gnezdečih parov. Vedno bolj se kaže potreba po poglobljeni ekološki raziskavi, s poudarkom na gnezditveni uspešnosti velikega škurha (koliko od zabeleženih parov dejansko gnezdi in kakšen delež izvaljenih mladičev poleti). Bojimo se namreč, da je gnezditveno uspešen le zelo majhen odstotek parov, kar dolgoročno verjetno vodi v izumrtje na Ljubljanskem barju. Takšna raziskava časov-

1

2

no in finančno presega vsakoletne popise številčnosti, so pa slednji vsekakor osnovni vhodni podatek za ekološko raziskavo, saj povedo, kam je treba osredotočiti raziskovalne napore. Veliki škurh si pozornosti ne zasluži le zaradi svojega globalnega varstvenega statusa, temveč tudi zato, ker pod svojim dežnikom skriva mnoge druge ogrožene travniške gnezdilke, na primer kosca, pribo (*Vanellus vanellus*) in repaljščico (*Saxicola rubetra*), ter izginjajoče vlažne travnike, na katerih prebiva. Upam, da boste vsi dosednji popisovalci s škurhom vztrajali še naprej, druge pa vabim, da se nam pridružite naslednje leto. Iskrena hvala!

Skupinski popis na Pohorju

// Tomaž Mihelič

Letošnjo pomlad smo ponovno obudili skupinske popise, ki so se v preteklosti izkazali kot odlična priložnost, kako združiti raziskovalni in družabni duh popisov. Izbira območja je tudi tokrat potekala na podlagi kriterija dosedanje raziskanosti celotnega območja, zato je odločitev za Pohorje ni bila težka. Letošnja majhna količina snega na Pohorju je močno olajšala aprilski popis, zato smo lahko na večini območja dobro popisali sove. In ravno te so najbolj zaznamovale letošnji popis! Glavna zasluga pri tem gre zagotovo koconogemu čuku (*Aegolius funereus*). V dveh nočeh nam je uspelo registrirati prek 50 osebkov. Koconogi čuk je sicer vrsta, ki ima lahko velika populacijska nihanja in letošnje leto je, kot kažejo podatki na Pohorju, verjetno eno boljših. To sklepamo na podlagi podatkov o pojavljanju koconovega čuka tudi pod 1000 metri nadmorske višine, kjer ga v preteklosti kljub iskanju

nismo potrdili. Večino podatkov o njegovem pojavljanju pa smo seveda tudi letos dobili na najvišjih legah Pohorja. Za drugo presenečenje je poskrbela kozača (*Strix uralensis*). Za to vrsto v zadnjem obdobju na Pohorju ni bilo podatkov, kljub ciljnemu iskanju. Led o njenem pojavljanju na Pohorju je prebil Darko Lorenčič, ki jo je vzhodno od Rogle opazoval lani poleti. Na letošnjem popisu pa nam jo je uspelo potrditi že na petih lokacijah. Mogoče bi bilo prehitro sklepati, da se populacija kozače na Pohorju krepi, ali pa da je ta vrsta v zadnjih letih celo na novo naselila območje, pa vendar nam dajo pretekli ciljni popisi s pomočjo metode z izzivanjem s posnetkom nekaj osnove za tovrstna sklepanja. Manj dilem glede pojavljanja na območju je vsekakor pri malem skovniku (*Glaucidium passerinum*), ki smo ga po pričakovanjih zaznali predvsem na vseh ovršnih predelih Pohorja in vedenje o njem na tem območju nadgradili za več kot 10 novih lokacij.

Če so bila spoznanja o sovah Pohorja prijetna, pa ni bilo tako pri koconogih kurah. Kljub temu, da popis ni bil ciljno usmerjen v ruševca (*Tetrao tetrix*), smo ravno nje registrirali največkrat. To gre pripisati predvsem lahki odkrivnosti vrste v aprilu. Podatke smo zbrali predvsem za območje Rogle, Lovrenških jezer in Ribniškega vrha. Kljub ciljnim popisom pa je bila slika popolnoma drugačna pri divjem petelinu (*T. urogallus*). V dveh popisnih dneh nam je uspelo zabeležiti štiri samce na centralnem delu Pohorja.

Posvetili smo se tudi popisu triprstega detla (*Picoides tridactylus*), ki smo ga našli na 27 različnih lokacijah. V večini primerov je šlo za višje lege, vrsti pa, kot kaže, močno ustrezajo gozdovi okrog mokrišč, v katerih se ne gospodari. Tu smo nanizali največ opazovanj. Vrste Pohorja so zagotovo poskrbele za spodbudno terensko ozračje. Prav tako pa je bila prijetna tudi družina 26 udeležencev, od katerih je vsak prispeval svoj delež, da je bil popis prijeten, kljub zelo ambiciozno zastavljenemu urniku popisov. ●

1: V dveh nočeh je popisovalec uspelo registrirati prek 50 osebkov koconogih čukov (*Aegolius funereus*) na Pohorju, kar je največ doslej. foto: Matej Vranič

2: Letošnjo pomlad je DOPPS ponovno obudil skupinske popise, ki so se v preteklosti izkazali kot odlična priložnost, kako združiti raziskovalni in družabni duh popisov. Na Pohorju se je zbrala prijetna družina 26 udeležencev. foto: Tomaž Mihelič

Štajerska »gugalnica« 2014

// Matej Gamser

1: Letos so se Štajerci dobro odrezali s skupinskim popisom velike uharice (*Bubo bubo*) na Štajerskem. Našteli so jih 23. Upajo, da se bo popis med popisovalci dobro »prijel« in ga bodo opravljali tudi v prihodnjih letih. foto: Matej Vranič

Sredi marca sem se z Matjažem Premzlom in Alešem Tomažičem odpravil na večerni teren z namenom, da preverimo prisotnost velike uharice (*Bubo bubo*) na nekaterih »znamenitih« štajerskih lokacijah. Med vožnjo smo dobili idejo, da bi lahko organizirali skupinski popis velike uharice, zato smo še isti večer pričeli z uredništvom zamisli. Najprej smo za mnenje in pomoč pri organizaciji skupinskega popisa prosili izkušenega koordinatorskega podobnih popisov (Gugalnica na Krasu) in strokovnjaka za uharico, Tomaža Miheliča. Nad idejo je bil navdušen, prav tako pa nam je prijazno ponudil pomoč pri tehničnih zadevah, kot so npr. določanje primernih popisnih točk, priprava zemljevidov, satelitskih posnetkov, popisnih obrazcev itd. Ta čas pa sva z Alešem vneto pisala in pošiljala vabila za skupinski popis številnim ljubiteljem ptic in narave. Odziv s strani popisovalcev je bil izjemen, dan popisa pa se je hitro bližal.

30. marec 2014. Skupinski popis se je časovno ujemal z zadnjo nedeljo v marcu. Za zborna mesta smo določili večje parkirišče pred Merkurjem v Celju, kjer se nas je zbralo 30. Tomaž Mihelič nas je na začetku seznanil z metodo popisa velike uharice. Marsikdo je bil presenečen nad dejstvom, da je lahko tako velika sova kljub globokemu »uuhu« na malo večji razdalji skorajda neslišna. Pred odhodom na teren smo se razdelili v skupine in vsakemu dodelili svojo popisno točko. Vreme za popis je bilo idealno, zato smo pričakovali dobre rezultate.

Po končanem terenskem delu nismo šli domov, temveč na okrepčilo v bližnje gostišče. Sledilo je zanimivo predavanje o veliki uharici v Sloveniji. Tomaž nas je med drugim seznanil s tem, kako pomemben del celotne slovenske populacije velike uharice živi prav na širšem celjskem območju, kjer je potekal popis. Tudi rezultati našega popisa so to potrdili, saj smo uharico zabeležili na šestih od sedemnajstih popisanih točk ta večer. Zabeležili smo tudi eno izmed glavnih groženj veliki uharici – plezalce v naravni steni. Določene skupine so imele pri popisu manjšo smolo s hrupom bodisi zaradi deroče vode bodisi zaradi cestnega hrupa ali motoristov, spet drugi pa smo lahko v popolnem miru in v oblazinjeni lovski preži poslušali duet uharic le dobrih 100 metrov stran.

Vtisi o skupinskem popisu so bili zelo dobri. Prav lahko se zgodi, da se bo popis uharice na Štajerskem med popisovalci dobro »prijel« in ga bomo opravljali tudi v prihodnjih letih. Uharic, letos jih je bilo že 23, je na Štajerskem namreč precej.

Spomladanski izlet na zadrževalnik Medvedce

// Matej Gamser

1// V soboto, 22. marca 2014, je bil organiziran društveni izlet na zadrževalnik Medvedce pri Pragerskem. Kljub orkanskem vetru se nas je zbralo 25, kar je zagotovo rekord v številu udeležencev na izletih na zadrževalnik Medvedce.

1

2 in 3// Ko se nam je odprl pogled na celoten zadrževalnik, smo se vsi zazrli skozi daljnogledne in teleskope. Vedeli smo, da so v tem letnem času Medvedce eno izmed najpomembnejših območij za ptice selivke v državi. Zato so bila naša pričakovanja upravičeno visoka. Ni minilo pet sekund, ko smo zagledali prve rjave lunje (*Circus aeruginosus*), ki so nad obsežnim trstičjem uprizarjali zračne akrobacije. Naj omenim, da so bili lunji ciljna vrsta ptic na tem izletu. Namreč mesec dni prej smo jih doobra spoznali na DOPPS-ovih predavanjih, sedaj pa smo se z njimi srečali še na terenu. Naslednji trije predstavniki vodnih ptic selivk so bili veliki škurh (*Numenius arquata*), spremenljivi prodnik (*Calidris alpina*) in kozica (*Gallinago gallinago*; slika 2), po nasipu pa so se spreletavale prve letošnje rumene pastirice (*Motacilla flava*). Prav tako smo bili zelo veseli, ko smo zagledali simbolično znanilko pomladi, kmečko lastovko (*Hirundo rustica*). Razmere za opazovanje ptic na vodni površini so bile ob močnih sunkih jugozahodnika praktično nemogoče. Zato smo bili prikrajšani za marsikatero vrsto rac, ki se na Medvedcah redno ustavlja na selitvi. Kljub temu pa smo zabeležili race žličarice (*Anas clypeata*), sivke (*Aythya ferina*; slika 3), sivo gos (*Anser anser*) in čopaste ponirke (*Podiceps cristatus*). Med vračanjem smo na njivah opazovali zanimiv prizor: priba (*Vanellus vanellus*) je s svojega območja pregnala sivo vrano (*Corvus cornix*).

Naš izlet se je malo za tem zaključil. Čeprav smo imeli rahlo smolo z vetrom, smo bili vendarle zadovoljni z vsem, kar smo videli. ●

foto: Matej Gamser (1), Dejan Grohar (2), Tone Trebar (3)

2

3

Krvava jesen za kormorane

Vlada RS je konec julija zaradi pretirane rasti črtnih kolonij predložila zakonca *Phalacrocorax carbo* uvedla iz Učreda v zaščitno varstvo ravnopravno Sloveniji. MKGP pripravila načrt za odpravo leta 2000. DOPPS kotu uveljaviti zakonca. Komencija je sestavni del narave in o naravnih območjih in posebnosti območja. Vlada je dolžna prejeti vsa ta, ohraniti in izboljšati. Vlada je dolžna prejeti vsa ta, ohraniti in izboljšati. Vlada je dolžna prejeti vsa ta, ohraniti in izboljšati. Vlada je dolžna prejeti vsa ta, ohraniti in izboljšati.

DOPPS poziva vse svoje člane, naj se v svojem okolju pridružijo zaščiti kormorana pred stravljanjem, in sicer z informiranjem ljudi in uveljavljanjem ljubeznivega pomena, da ga imata ta ptica na odprtih vodah. Pri tem bodite strojni do drugega mladiča in ne bodite agresivni.

Člani za varstvo narave DOPPS

Člani za varstvo narave DOPPS

novice

NOVOSTI V ŠKOČJANSKEM ZATOČJU

MONITORING ŠKOČJANSKEGA ZATOČJA

Zelo je pomembno, da se v letošnjem letu izvede monitoring škočjanskega zatočja. V letošnjem letu je bilo izvedeno monitoring škočjanskega zatočja. V letošnjem letu je bilo izvedeno monitoring škočjanskega zatočja. V letošnjem letu je bilo izvedeno monitoring škočjanskega zatočja.

IZLET ZA SLOVENSKEGA MLAJE

Izlet za slovenske mlade je bil izveden v letošnjem letu. Izlet za slovenske mlade je bil izveden v letošnjem letu. Izlet za slovenske mlade je bil izveden v letošnjem letu.

PRAZNE KRMILNICE

Prazne krmilnice so bile postavljene v letošnjem letu. Prazne krmilnice so bile postavljene v letošnjem letu. Prazne krmilnice so bile postavljene v letošnjem letu.

20 let poljudnega društvenega glasila - 2. del

// Andreja Ramšak

- 1:** Naslovnica revije Svet ptic letnik 7 (2001), številka 4
- 2:** Aktualen članek v bran kormoranu (*Phalacrocorax carbo*), ki je bil leta 2000 zelo preganjan in na slabem glasu (Svet ptic 6, številka 3).
- 3 in 4:** Odločitev o načinu obveščanja članov o društvenih aktivnostih v novem glasilu Svet ptic je bila: »To bodo oživljene Novice, ki s starim imenom prinašajo novo vsebino. Na sredini vsakega Sveta ptic bo poslej nekaj strani namenjenih velikim jati kratkih, a jedrnatih prispevkov.« Primera novic o društvenih dogodkih tistega obdobja (Svet ptic 8, številki 1 in 2)

S povečanjem števila članov DOPPS so močno zrasle zahteve in pričakovanja, zato smo sklenili, da moramo Novice DOPPS nadgraditi, kar nam je tudi uspelo s sponzorjema Mobitelom in Grand hotelom Union. Izhajanje Sveta ptic je potrdil Upravni odbor DOPPS in reviji namenil vsako leto določena finančna sredstva. V letu 2000 smo dobili revijo Svet ptic, z imenom, ki ga je predlagal Al Vrezec. Poslanstvo revije je bilo širjenje znanja o pticah in problemih njihovega varstva, s čimer je Svet ptic zapolnil vrzel, ki je nastala med znanstveno revijo *Acrocephalus* in člani, ki so želeli poljudne strokovne članke. Uredniški odbor je sledil viziji, da mora Svet ptic ponuditi čim več zanimivih tem iz ornitologije, tehničnih napotkov za opazovanje ptic in na strokoven ter korekten način opozoriti na probleme pri varovanju narave. Prvo številko so pomagali urediti Luka Božič, Damijan Denac, Leon Kebe, Borut Rubinič in Al Vrezec, kmalu se nam je pridružil dr. Davorin Tome. Uredniškemu odboru so se leta 2002 pridružili še Marijan Govedič, Jakob Smole in Eva Vukelič. Za lep jezik je skrbel Henrik Ciglič, nato je lektoriranje prevzela Marjetka Krapež. Septembra 2002 je del obveznosti prevzel Andrej Figelj, ki je postal tehnični urednik, tiskanje je od tiskarne Gepar II že po izidu prve številke prevzela tiskarna Abakos. Uredniški odbor je vsako leto vnaprej pripravil seznam prispevkov glede na rubrike ter si razdelil delo pri pridobivanju prispevkov in slikovnega gradiva. Člani uredniškega odbora so opravljali tudi strokovni pregled prispevkov ali jih pošiljali v pregled ustreznim strokovnjakom.

V reviji so bile glavne rubrike ornitološki potopis, prispevki s področja varstva narave, predstavitev ptice, akcije DOPPS, ptica leta, ornitološki izlet, ornitološki napotki. Rubrika Mladi ornitolog je bila namenjena podmladku in njihovi dejavnosti. Za ptičarske sladokusce smo na zadnji strani pripravili rubriko Skrivnostna fotografija. Urednik Luka Božič, kasneje je prevzel nalogo Borut Rubinič, je za vsako številko izbral fotografijo skrivnostne ptice in bralci so tekmovali v njihovem prepoznavanju. Žreb je določil, kdo bo dobil majico z društvenim motivom, vsi pravilni odgovori pa so se uvrstili v finalno žrebanje za bogato knjižno nagrado.

Bralce smo skušali pritegniti k branju z ornitološkim potopisom in tako smo najprej potovali v oddaljeno Malezijo, spoznali endemične vrste na Galapaških otokih, v oddaljeni Avstraliji in na Kanarskih otokih, potem smo potovali na hladnejšo Škotsko in spet v vročo Etiopijo, v ZDA, v tundro na severu Rusije, v puščavski Kazahstan, na Laponsko, v delto Donave, na Korziko in v Bocvano. V prispevkih so avtorji opozorili na posebne vrste ptic in druge zanimive živali na način, kako so v obiskanih državah varovali naravo in kaj jo je ogrozilo.

Leta 2001 je postal osrednji članek predstavitev ptice ali kaka druga tema iz ornitologije. Podrobno smo predstavili malo uharico (*Asio otus*), zunanje zajedavce ptic, pokukali v skrivnostni svet sov, spoznali 13 vrst galebov, ki so bili opaženi v Sloveniji, se poučili o filogenetskih metodah v sistematiki ptic, spoznali plahe in predrzne vrabce, izvedeli, kam in kako se ptice selijo, sinice in skrivnostne tukalice. Uredniški odbor si je vedno prizadeval, da so bili prispevki iz strokovni, a vendar napisani tako, da so bili razumljivi širšemu krogu bralcev.

Veliko pozornosti je bilo namenjene varstvu narave. V tem obdobju je bil zelo preganjan in na slabem glasu kormoran (*Phalacrocorax carbo*), odločno smo postavili

la na letnu stali. V ...

BELA KRAJINA

Letalniki obkramo ...

novice

PERVNI V ALPANI

Prvi ...

PROJEKCIJA

Projekt ...

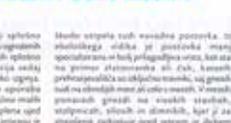
PREK MEDJEV DO LASTNIKOV PSOV

Prva ...

POMOČ GNEZDEČIM POSTOVKAM V NASELJIH

Naslednja ...

li v njegov bran, še posebej, ker je takratno Ministrstvo za kmetijstvo (MKGO) pripravljalo odstrel več kot 2.000 osebkov. Potekale so tudi priprave za zaščito in ureditev Škocjanskega zatoka, o čemer smo velikokrat pisali. Opozarjali smo na škodljive posledice kmetijstva: zadrževanje okolja in ptic s škropivi in gnojili, zaradi intenzivnega kmetovanja so izginjali življenjski prostori.

Člane smo obveščali o načrtovanih izletih, predavanjih in akcijah, ki smo jih prirejali v sekcijah. Članstvo in društvene aktivnosti so se od leta 2000 zelo povečali, zato je Tomaž Jančar predlagal, naj bo sredina revije Svet ptic posvečena izključno društvenim aktivnostim: »Oživiljene Novice, ki s starim imenom prinašajo novo vsebino. Na sredini vsakega Sveta ptic bo poslej nekaj strani namenjenih veliki jati kratkih, a jedrnatih prispevkov.« Novice je urejal Tomaž Mihelič.

Uredniški odbor je bil kljub zahtevnemu delu, opravljenem v prostem času, popolnoma predan viziji in ideji, da si člani zaslužijo kvalitetno revijo. Po najboljših močeh smo se potrudili, da smo pritegnili k pisanju najboljših pisce in članom posredovali znanje in moralna načela varovanja ptic in narave. Urednikovanje mi je bilo izziv, a hkrati tudi prijetna izkušnja sodelovanja, saj so bili vsi člani uredniškega odbora in tehnični urednik zelo strokovni in predani delu.

Zato še enkrat hvala vsem, ki ste pomagali ustvarjati Svet ptic. Najbolj nas lahko veseli, da Svet ptic izhaja tudi danes, po dveh desetletjih, kar pomeni, da so bili postavljeni trdni in zdravi temelji, naš trud pa je obrodil obilne sadove. ●

V člani se v Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije (DOPPS)

foto: Dare Fekonja

Skupaj za ptice in ljudi!

S tem boš:

- postal(a) del društva, ki trenutno z več kot 1000 člani rešuje največje naravovarstvene probleme in aktivno prispeva k veljavi varstva narave v naši družbi,
- dobil(a) obilo priložnosti za sodelovanje na različnih delavnicah in pri prostovoljnem naravovarstvenem delu,
- lahko postal(a) član(ica) regionalnih ali Mladinske sekcije in se udeleževal(a) ornitoloških taborov in srečanj za mlade,
- se lahko udeleževal(a) mesečnih predavanj o pticah in naravovarstvu in vodenih izletov po Sloveniji in tujini,
- prejemal(a) poljudno revijo Svet ptic (4x letno) in po želji strokovno ornitološko revijo Acrocephalus.

Informacije dobiš na:

DOPPS, Tržaška c. 2, 1000 Ljubljana, T 01 426 58 75
dopps@dopps.si
www.ptice.si

1

2

Navdihujoče izkušnje iz avstrijskih parkov

// Nataša Šalaja, Bojana Lipej, Borut Mozetič, Igor Brajnik

1: Žličarka (*Platalea leucorodia*) gnezdi na območju Narodnega parka Neusiedler See-Seewinkel.
foto: Bojana Lipej

2: Sivo govedo s pašo pomaga vzdrževati vlažne in močvirne travnike.
foto: Bojana Lipej

Nežidersko jezero je med slovenskimi ornitologi dobro poznano kot izjemna lokaliteta za opazovanje tako stepskih kot močvirskih ptic. Območje je od leta 1991 na Madžarskem in od 1993 v Avstriji zavarovano kot čezmejni narodni park, je Ramsarsko območje, območje svetovne dediščine in Natura 2000. In nenazadnje tudi dom vodnih bivolov, ki se od konca maja pasejo v Ormoških lagunah.

Med 12. in 16. majem smo zaposleni iz Naravnega rezervata Škocjanski zatok skupaj z italijanskimi kolegi obiskali Narodni park Neusiedler See-Seewinkel (Nežidersko jezero) v okviru strokovne ekskurzije. Naš gostitelj je bil dr. Alois Lang, ki je v parku zadolžen za stike z javnostjo in ekoturizem. Park kot glavna turistična privlačnost regije deluje kot spodbujevalec ekoturizma in na tem temelječega regionalnega razvoja in v tem segmentu zbujajo pozornost ne le v Avstriji, marveč tudi v mednarodnem merilu. To dosegajo s ciljno usmerjenim delovanjem, ki obiskovalce parka usmerja v dodatno ponudbo regije in v dvo- ali večdnevne obiske, in z letnim programom za obiskovalce parka, ki omogoča učinkovito promocijo dogodkov in ekskurzij. Unikatno orodje turistične ponudbe regije je kartica, ki jo obiskovalci, ki vsaj enkrat prespijo, dobijo brezplačno in z njo uveljavljajo popuste in brezplačne ogledne, zastavljena pa je v korist vseh vključenih ponudnikov. Park je prav z uporabo statistike na podlagi kartic, ki jih v povprečju izdajo okoli 190.000 letno, dokazal, da ekoturisti polnijo turistične kapacitete veliko bolj kot obiskovalci z dru-

gimi motivi. Vsi akterji v regiji tako razumejo, da se je z ustanovitvijo parka turistična sezona podaljšala, da ima lokalna ekonomija od tega veliko koristi, na tem pa slo- ni tudi velika podpora parku.

Kljub vetrovnemu in mrzlemu vremenu smo nekaj časa lahko namenili tudi opazovanju narave. Iz ene izmed številnih opazovalnic smo opazili tri samce velike droplje (*Otis tarda*), ki so se prehranjevali na travnikih, poleg njih pa še pribe (*Vanellus vanellus*) in velike škurhe (*Numenius arquata*), nad katerimi sta se spreletavala rjavi (*Circus aeruginosus*) in močvirski lunj (*C. pygargus*). Na madžarski strani meje smo imeli priložnost opazovati evropske tekunice (*Spermophilus citellus*). Blizu močvirja na jugovzhodnem delu jezera smo videli redko močvirsko uharico (*Asio flammeus*) in se v bližini spet razveselili velikega števila vodnih ptic: tatarskih žvižgavk (*Netta rufina*), sabljark (*Recurvirostra avosetta*), polojnikov (*Himantopus himantopus*), navadnih čiger (*Sterna hirundo*), žličark (*Platalea leucorodia*), malih belih čapelj (*Egretta garzetta*) in sivih gosi (*Anser anser*), ki so tu zelo pogoste in so upodobljene tudi v znaku parka.

Po dveh intenzivnih dneh ob Nežiderskem jezeru smo pot nadaljevali še v narodni park Donau Auen, ki se razteza vzdolž Donave med Dunajem in Bratislavo. Zavarovanje tega območja je bilo podobno kot v primeru Škocjanskega zatoka plod upora civilne družbe proti interesom kapitala, v tem primeru graditvi hidroelektrarn na tem delu Donave v 1980. letih. Dandanes zavarovano območje je eno največjih še preostalih poplavnih ravnin ter najbolj ohranjenih območij nižinskega poplavnega gozda v srednji Evropi, ki je življenjsko okolje nekaterih zanimivih in ogroženih živalskih vrst, kot so evropski bober (*Castor fiber*), belorepec (*Haliaeetus albicilla*), vodomec (*Alcedo atthis*), mali deževnik (*Charadrius dubius*), kosec (*Crex crex*) in močvirska sklednica (*Emys orbicularis*). Upravljanje parka je bilo zaupano mreži lastnikov in upravljavcu, ki koordinira in načrtuje aktiv-

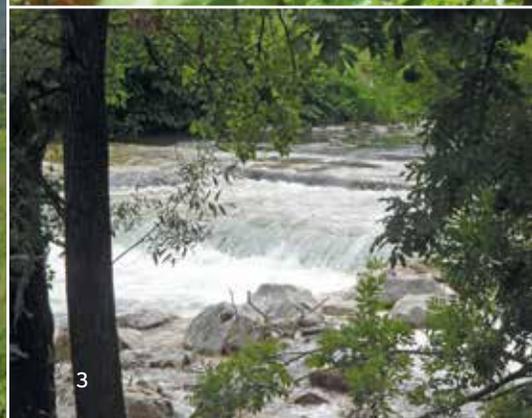

1

2

3

nosti. Pohvalijo se lahko z odličnimi rezultati obnove rečnih življenjskih prostorov, predvsem pri odstranjevanju utrditev brežin in odpiranju rokavov, s čimer je vsaj na delu Donave spet omogočena naravna rečna dinamika. Skupaj s partnerji vodijo tudi nekaj izobraževalnih centrov, ki jih vsako leto obišeče veliko mladih, ki tam nabirajo znanje in izkušnje s področja naravoslovja in ohranjanja narave. ●

Ptice medvoške okolice

// Vanesa Bezlaj

Se odpravljate na izlet in bi radi opazovali ptice? Vabim vas v Medvode, lep kraj blizu našega glavnega mesta. To je kraj z lepimi okoliškimi vasmimi, kot so Preska, Žlebe, Pirniče, Zbilje ter Jeprca, ki omogočajo ljubiteljem narave prijeten sprehod po poljih, travnikih in gozdovih ter srečanje z zanimivimi in skrivnostnimi pticami.

Medvode so stičišče rek Save in Sore. Tu gnezdijo veliki žagarji (*Mergus merganser*), nad njimi se spreletavajo rumenonogi galebi (*Larus michahellis*), družbo pa jim delajo požrešne mlakarice (*Anas platyrhynchos*). Te se ti tako približajo, da bi jih lahko pobožal. Pozimi se ne da spregledati modrih biserov, vodomcev (*Alcedo atthis*). Sama ptice pogosto opazujem kar iz svoje sobe. Spomladi se najbolj razveselim škorcev (*Sturnus vulgaris*), ki posedajo na hiši in oponašajo druge ptice.

Preska je naselje, bogato s travniki in pticami. Tu vidimo kanje (*Buteo buteo*), sive čaplje (*Ardea cinerea*) in

postovke (*Falco tinnunculus*), na strehah hiš pa posedajo srake (*Pica pica*). Zelo mi je všeč, ko na svojem konju zajaham čez travnik in splašim sive vrane (*Corvus cornix*). Pot me velikokrat vodi skozi Bonovec do skrivnostnih Žleb.

Žlebe so vas, kjer se prepletajo travniki, mešani gozd in visoki hribi. Če se sprehodiš po gozdu, lahko slišiš velike detle (*Dendrocopos major*), zelene žolne (*Picus viridis*) in kukavice (*Cuculus canorus*). Veliko zanimivih ptic je tudi okoli hiš. Pri nas denimo gnezdi na mareljici čisto blizu hiše lišček (*Carduelis carduelis*), šmarnica (*Phoenicurus ochruros*) pa uspešno speljuje svoj zarod že četrto leto. Vedno ko se sprehodim do bližnje kmetije in naprej, me preseneti lesna sova (*Strix aluco*), ki je stalna prebivalka okoliških gozdov. Tudi glasni krokar (*Corvus corax*) se zelo pogosto pokaže na nebu, rumeno pastirico (*Motacilla flava*) pa sem letos v Žlebeh opazila prvič. Žlebe ponujajo pohodnikom zanimive dogodivščine. Sprehodijo se lahko po poteh roparskih vitezov ali se povzpnejo na hribe, ki obdajajo Žlebe: Jeterbenk, Sv. Marjeta, Sv. Jakob, Sv. Katarina, Grmada, Tošč in tudi Polhov Gradec.

Zadnji zanimiv postanek svetujem v **Jeprci**. To je raznolika vasica s polji, travniki in pašniki, vmes jih prekinjajo mešani gozdovi in posamezna drevesa ali grmički. Tu presenečajo prosniki (*Saxicola torquata*), grivarji (*Columba palumbus*) in tudi črni škarniki (*Milvus migrans*). Občasno priletijo tudi bele lepoticice - velike (*Casmerodius albus*), male bele čaplje (*Egretta garzetta*) in bela štokrlja (*Ciconia ciconia*). Če se odpravimo v smeri Reteč, pridemo do bajerja, kjer so doma mlakarice, liske (*Fulica atra*), labodi grbci (*Cygnus olor*) in rumeni strnadi (*Emberiza citrinella*).

Vabim vas, da se odpravite na kratek in zanimiv izlet v medvoško okolico in se nenazadnje posladkate tudi s pravim medvoškim sladoledom. ●

1: Žlebe – vas prepletajočih se travnikov, mešanih gozdov, visokih hribov in zanimivih ptic. Kraj pohodnikom ponuja zanimive dogodivščine.

2: Šmarnica (*Phoenicurus ochruros*) pri nas doma uspešno speljuje svoj zarod že četrto leto.

3: Na reki Sori v Medvodah lahko opazujemo veliko zanimivih ptic skozi vse leto.

foto: vse Vanesa Bezlaj

Mali deževnik v nenavadnem okolju

Konec aprila sem bil na službeni poti v Novo mesto. Na parkirišču Qlandije v Novem mestu nisem mogel verjeti svojim očem! Opazoval sem malega deževnika (*Charadrius dubius*), kako je tekal po mokrem asfaltu. Odlično se je znašel med vozečimi avtomobili. Ko je izginil med množico parkiranih avtomobilov, sem še nekaj časa poslušal njegove klice. Parkirišče obdaja velika površina peščenega zemljišča, ki je verjetno njegov dom.

Po 14 dneh, v začetku maja, sem ponovno obiskal parkirišče nakupovalnega centra. Na njem so se tokrat spreletavali in sprehajali trije mali deževniki in bili tudi precej glasni. Nenavadno srečanje sem tokrat kratko malo moral ovekovečiti s fotoaparatom.

Ivan Esenko

Dogajanje v gnezdilnicah

Zdaj ko pri vseh ljubiteljih ptic »čivka na veliko«, naj še sam podam kratko poročilo o ptičjih mladičih iz gnezdilnic. Prva generacija škorcev (*Sturnus vulgaris*) je že skoraj na izhodu, tudi prvi poljski vrabčki (*Passer montanus*) ne zaostajajo veliko. Mlade velike sinice (*Parus major*) pa so velike ravno toliko, da počasi postajajo podobne sinicam. Presenečenje letošnjega poletja me je pričakalo v gnezdilnici, kjer je prejšnje leto gnezdila lesna sova (*Strix aluco*). Par navadnih postovk (*Falco tinnunculus*) si je privoščil štirisobno stanovanje, čeprav sem posebej za njiju izdelal manjšo gnezdilnico po njuni meri. Očitno sta se odločila, da se družina ne bo stiskala, saj zdaj v veliki »sovj« gnezdilnici odraščata kar sedem mladih postovk.

Jani Vidmar, 2. junij 2014

»Pavi« na dvorišču

Sovaščanka Klara mi je konec maja sporočila, da imajo okoli hiše mlade male uharice (*Asio otus*). Na poti v Ljubljano sem se ustavil pri njej in jih ovekovečil na njihovi češnji. Navdušile so me! Eno sem v svoji fotografski zagnanosti žal splašil z drevesa. Klara se je res izkazala kot prava sovja mama, ko jo je nežno predstavila nazaj na drevo.

Je kdo, ki si ne bi želel takega »pava« na dvorišču?

Jani Vidmar, 2. junij 2014

Op.u. Mlade sove, ki poskačejo iz gnezda, še ne znajo leteti, zato le ždijo na drevesu in občasno skočijo iz veje na vejo. Če sovico najdemo na tleh, jo postavimo na drevo, da je ne bi dobil pes, mačka ali kak drug plenilec.

Zaljubljeni škorci

Pri meni doma škorci (*Sturnus vulgaris*) vsako leto gnezdiijo v duplu na češnji. Resnica je ta, da imajo naravno duplo raje kot gnezdilnice, ki jim jih s takšno ljubeznijo ponujamo. Gnezdiijo seveda tudi letos, in kot kaže, so se mladi že speljali, saj zadnje dni samec spet poje in se »afna« pred duplom, hodi gor in dol po veji, razgraja, nosi gnezditveni material in se najbrž pripravlja na »novo rundo«. Včeraj mi je letel nad glavo, ko sem delala na vrtu. Pogledala sem ga in osupnila. V kljunu je nosil stebelce mačehe s tremi cvetovi! Česa takega še nisem videla! Je s cvetjem dvoril svoji dragi? Pozneje se je izkazalo, da leži pod češnjo manjša zaloga okraskov in daril, ki jih je zaljubljeni ženin znosil na drevo, a v gnezdu niso našle prostora.

Letos pa so se stvari še dodatno zapletle. Češnja je že stara in letošnji pomladni žled je odlomil nekaj večjih vej. Tudi brez tega grozi nevarnost, da se kakšna večja veja odlomi in koga poškoduje ali pa polomi strešnike. Skrajni čas bi bil, da drevo vsaj pomladimo, če nam ga je žal podreti. To pa bi pomenilo odžagati debelo vejo, ki je votla in ki je vzgojila že mnogo generacij škorcjih mladičev. Slutim, da bo to doma med zagovorniki varnosti in ljubitelji ptic povzročilo sočen prepir.

Sava Osole, 27. april 2014 (foto: Ivan Esenko)

1

2

1// Strokovna ekskurzija o renaturaciji na Dravi v Avstriji

V Avstriji na zgornji Dravi že vrsto let z renaturacijami – odstranjevanjem kamnometov in odpiranjem rokavov – oblikujejo podobo reke. Pri tem je za nas zanimivo predvsem to, da so na območjih Natura 2000 tovrstne ureditve prednostne, saj je tu glavni cilj varstvo biotske raznovrstnosti. Ko bi le bilo tako tudi pri nas! Klaus Michor, dolgoletni idejni in izvedbeni vodja renaturacij na Dravi, direktor podjetja Revital, se je prijazno odzval našemu vabilu in za večjo skupino iz Slovenije organiziral ekskurzijo. Dne 14. aprila 2014 se nas je 17 obiskovalcev – predstavnikov ARSO, VGB, VGP, ZRSVN in DOPPS – seznanilo z rezultati njihovih del na terenu. Imeli smo kaj videti! Kilometri odstranjenih bočnih utrditev, široka reka, gola prodišča in visoke naravne peščene stene govorijo sami zase. S tem dosegajo tudi izvrstno protipoplavno varnost, v sklopu teh posegov pa so se odločili za številna lokalna zavarovanja brežin, kmetijskih zemljišč in objektov, vendar s prečnimi vkopanimi zaščitnimi objekti, posebej razvitimi za ta namen. Naravovarstveno delo že dolgo prepoznavajo vsi tamkajšnji župani kot bistveno za turistični razvoj regije in ga močno podpirajo. Hvaležni smo Klausu, ki nam je z obilico časa in dobre volje iz svojih bogatih dolgoletnih izkušenj odgo-

varjal na številna vprašanja, jeseni letos namreč začnemo z odpiranjem rokavov na Dravi tudi mi v okviru projekta LIVEDRAVA. Več o aktivnostih kolegov v Avstriji na: www.life-drau.at. DD

2// Ornitološki festival na Nežiderskem jezeru

Aprila smo se ornitologi DOPPS udeležili festivala, imenovanega »Pannonian Bird Experience« (<http://www.birdexperience.org/>), ki vsako leto poteka na Nežiderskem jezeru. Množica razstavljalcev ornitološke opreme, nevladne naravovarstvene organizacije iz širše regije, umetniki, ljubitelji narave, mladi po telesu in duši so predstavili svoje delo, dosežke, izdelke in iskali novo znanje in priložnosti - vse usmerjeno v doživljanje in spoštovanje narave, ki se uresničuje v naravovarstvu. Po dveh dneh smo na naši stojnici razdelili praktično vse društveno gradivo in seznanili številne obiskovalce tako z naravo Slovenije kot neposredno z našimi projektnimi aktivnostmi. Imeli smo tudi predavanje z naslovom »Restoration of the most important stop-over site for shorebirds in Slovenia«, kjer smo poslušalce navdušili z našimi uspehi pri ohranitvi lagun in renaturaciji v okviru projekta LIVEDRAVA. Druženje na festivalu smo izkoristili tudi za številne konkretne dogovore o sodelovanju pri tekočih projektih in snovanju novih. Za zaključek lahko rečemo le, da

zagotovo ne bomo manjkali na tem dogodku tudi naslednje leto, med 18. in 26. aprilom 2015. DD

3// Študentske terenske vaje v lagunah in ureditev travnikov

Petek, sobota in nedelja, 9.-11. maja 2014, so v lagunah minili nadvse delovno. V petek je najprej 21 študentov drugega letnika Fakultete za naravoslovje in matematiko, smer Ekologija z naravovarstvom, pri predmetu Uvod v varstvo narave tu opravilo terenske vaje. Podrobno so spoznali naravni rezervat v nastajanjju in se seznanili s prihodnjimi načrti. V petek popoldne in soboto je skupina teh študentov skupaj z drugimi prostovoljci opravila še delovno akcijo, med katero smo izčrpali vodo iz desnega okroglega usedalnika in rešili vse živali, ki so se tam ujele – predvsem žabe. Usedalnik bomo namreč v kratkem zasuli. Živali in vodne rastline iz usedalnika smo preselili v renaturirani jarek, ki je nastal v akciji C.3 (LIVEDRAVA). Istočasno smo začeli z ravnanjem kupov zemlje na zahodni strani lagun, kar smo zaključili v nedeljo. Površino smo zravnali, na njej pa bomo vzpostavili ekstenzivni travnik, namenjen krmi za pašno živino. Iskreno se zahvaljujemo TSO v likvidaciji, ki nam je brezplačno posodila delovni stroj za zemeljska dela, in vsem prostovoljcem za pomoč. DD

avtorji:

Tilen Basle
 Damijan Denac
 Katarina Denac
 Gregor Domanjko
 Urša Koce
 Tanja Šumrada
 Petra Vrh Vrezec

4

5

fotografi:

1, 2, 4, 5, 6, 12:
 Damijan Denac
 13: Jurij Perša
 15: Tilen Basle
 16: Kristjan
 Malačič

4// Obisk švedskih naravovarstvenikov

Med 19. in 21. majem je bila na DOPPS-u na delovnem obisku skupina švedskih naravovarstvenikov. Jenny Sander, Oscar Säwström in Gunnar Lagerkvist se ukvarjajo z naravovarstvenim upravljanjem kolonij navadnih čiger in z renaturacijami vlažnih travišč. Trenutno uredničujejo večji projekt - LIFE 12 NAT/SE/000132 LIFE+ Vänern. Prvi dan obiska smo jim pokazali naše delo na Naravnem rezervatu Iški morost, drugi dan pa posvetili monitoringu navadne čigre v severovzhodni Sloveniji in upravljanju s to populacijo. Imeli smo bogate pogovore, ki nih in drugih ob spoznavanju različnosti in podobnosti med našim delom, sistemom, naravovarstvom, gozdarstvom, gospodarstvom itd. niso pustili hladnih. Dva dni druženja sta bila za vse nas zelo bogata izkušnja. Med skupnim terenskim delom pa smo mimogrede z najdbo gnezda brez dvoma prvič potrdili gnezdenje tatarske žvižgavke v Sloveniji, in sicer na Ptujskem jezeru. DD

5// Vodni bivoli v Ormoških lagunah

Končno so prišli! Ena prvih večjih prelomnic pri vzpostavljanju Naravnega rezervata Ormoške lagune sta bila nakup in izpustitev vodnih bivolov na območje bazenov v okviru projekta LIVEDRAVA. Štiri samice in enega samca smo pripeljali iz Na-

cionalnega parka Nežidersko jezero v Avstriji. V novo ograjenem pašniku se odlično počutijo in imajo velik apetit. Upamo, da so zdaj strahovi domačinov pred naselitvijo »povodnih konjev« dokončno izginili in se jim bivoli iz Avstrije v primerjavi z lamami, ki jih gojijo v bližnjih Frankovcih, le ne zdijo pretirana eksotika. DD

6// Začetek renaturacijskih del v Ormoških lagunah

Naslednja večja prelomnica je začetek renaturacijskih del v Ormoških lagunah. Dela v sklopu projekta LIVEDRAVA so se začela v juniju 2014, opravlja pa jih Cestno podjetje Ptuj, d.d., ki je bilo izbrano z javnim naročilom. Dela obsegajo izdelavo novega odzemnega mesta za dotok vode iz Ormoškega jezera, novega cevovoda za dotok vode, predelavo starega za iztok vode, izdelavo novega gnezditvenega otoka za navadne čigre, ki bo nadomestil dotrajane splave, in vsa zemeljska dela za oblikovanje primernih življenjskih okolij za ptice. Akcija naj bi bila končana v dveh mesecih. DD

7// Priprava dveh novih otokov na Ptujskem jezeru

Navadne čigre bodo že naslednje leto lahko gnezdile na dveh novih, 1000 m² velikih otokih na Ptujskem jezeru. Oba otoka sta trenutno v izdelavi, investitor so Dravske elektrarne Maribor, narejena pa bosta po naših pri-

poročilih. Upamo, da bomo z njima dokončno rešili prostorski problem kontinentalne populacije te vrste, nadejamo se tudi ponovnega gnezdenja na Dravi izumrle male čigre – del otoka bo peščen. Izdelava otokov je pomembna dodana vrednost projekta LIVEDRAVA. DD

8// Naravovarstveni videonadzor na novem otoku na Ptujskem jezeru

Na novem otoku na Ptujskem jezeru smo marca 2014 vzpostavili pravi »naravovarstveni videonadzor«. Podizvajalec Varnost Maribor je v okviru akcije D.2 projekta LIVEDRAVA na otoku uredil avtonomni visokorezolucijski snemalni sistem, ki deluje tudi ponoči ob IR-osvetlitvi. Napajanje omogoča sodobna avtomatska sončna elektrarna, sliko pa prenašamo prek mreže wi-fi do snemalnika na Ranci, kjer se snemajo vsa dogajanja. Ogled slike v živo je možen tudi na spletni strani (<http://ptice.si/livedrava/prenos-v-zivo/>). Namen snemanja je monitoring kolonije navadne čigre in podrobno spremljanje populacijskih procesov brez motenja gnezdenja. DD

9// Ureditev učne poti, prijazne slepim v Ormoških lagunah

Podobno kot smo v Naravnem rezervatu Škocjanski zatok uredili učno pot, prijazno do slepim, bomo potrebe slepim in drugih skupin s posebnimi

potrebami upoštevali tudi pri ureditvi učne poti v Naravnem rezervatu Ormoške lagune v okviru projekta LIVEDRAVA. Povezali smo se z Društvom slepih in slabovidnih Ptuj, kjer so bili takoj pripravljene sodelovati. Pri tem sta pomembno pomagali prostovoljki, študentki Ekologije z naravoslovjem FNM, Vesna Slapnik in Tina Koželj Nyambe, ki sta se vključili v naše delo. Dne 10. junija 2014 smo s predstavniki društva opravili terenski obisk lagun, se poučili o potrebah in sodobnih pristopih urejanja poti za slepe in slabovidne in se dogovorili, da jih bomo vključili v vse faze ureditve poti in izobraževalnih tabel, od priprave do izvedbe. Veselimo se nadaljnega skupnega dela v tesnem sodelovanju. **DD**

10// Projekt SIMARINE-NATURA podaljšan

V začetku leta smo na Evropsko komisijo poslali prošnjo za podaljšanje projekta SIMARINE-NATURA. Od komisije smo konec marca prejeli pismo, v katerem so nas obvestili, da so naši prošnji ugodili, česar smo bili zelo veseli. Novi rok za dokončanje projekta je tako 31. avgust 2015. V tem tednu sta nas obiskali tudi predstavnici Evropske komisije. Razlog za podaljšanje projekta je zamuda pri opravljanju nekaterih ključnih akcij zaradi nepričakovanih tehničnih težav s sledilnimi napravami GPS v akciji telemetrija sredozemskih vranjekov v lanskem letu. Te-

žave so bile že razrešene, akcijo pa bomo nadaljevali ter zaključili v prihajajočem poletju. Konec leta pa moramo na BirdLife International že poslati strokovni predlog morskih IBA. Njihovi pristojni strokovnjaki bodo predlog pregledali in ga naposled vključili v inventar morskih IBA. S tem bodo potrdili, da območja izpolnjujejo kriterije za vključitev v omrežje Natura 2000. **UK**

11// Gostili smo predstavnici Evropske komisije

V začetku aprila sta nas obiskali skrbnici projekta iz Evropske komisije v Bruslju, ga. Muriel Drukman in ga. Päivi Rauma, ki sta temeljito preverili vsebinsko uresničevanje projekta SIMARINE-NATURA in administrativno-finančno vodenje. Spremljala sta ju g. Mitja Kaligarič, zunanji nadzornik za projekte LIFE na območju Slovenije, ter ga. Julijana Lebez-Lozej, nacionalna koordinatorica programa LIFE z Ministrstva za kmetijstvo in okolje, ki je obenem tudi partner v projektu. Evropski skrbnici programa LIFE sta bili z našo predstavitvijo, vodenjem projekta in računovodskim redom zelo zadovoljni. Poleg preverjanja uresničevanja projekta, ki je potekalo v prostorih DOPPS v Ljubljani, smo si skupaj ogledali tudi projektno območje – prenočišči sredozemskih vranjekov pri Debelem rtiču in Strunjanu ter del slovenskega morja med Izolo in Piranom. Na izletu smo

sicer videli le malo vranjekov, saj so v tem času še gnezdili po hrvaških otokih, smo pa srečali več zanimivih vrst ptic, ki se pojavljajo na našem morju, denimo polarne slapnike, velike žagarje, čopaste ponirke, rečne galebe ... pa tudi delfina, ki se je za kratek čas prikazal na gladini morja v bližini obale med Strunjanom in Piranom. Ogledali smo si tudi novi informacijski center in stalno razstavo v Krajinskem parku Strunjan, ki je prav tako partner v projektu. Za konec pa nas je v izolskem mandraču pričakal Jakomo, eden od dveh sredozemskih vranjekov, ki nosita še delujoče GPS-sledilne naprave. Jakomo in Mihi, oba še premlada za gnezdenje, se v marini in njeni okolici zadržujeta že od lanske jeseni. V juniju se jima bodo pri njenem poslanstvu pridružili novi vranjeki, ki jih bomo opremili s sledilnimi napravami GPS. **UK**

12// Odprli smo Naravoslovno učno pot Koseški bajer

V sodelovanju z Mestno občino Ljubljana smo na svetovni dan okolja, 5. junija 2014, za javnost odprli novo krožno učno pot Koseški bajer. Namenoma sta jo predala župan Zoran Jankovič in predsednik DOPPS Rudolf Tekavčič, prve obiskovalce pa je nato po okrog dva kilometra dolgi trasi popeljala Tanja Šumrada, ki je skupaj z Evo Vukelič tudi avtorica poti. Koseški bajer je največje vodno

telo v Krajinskem parku Tivoli, Rožnik in Šišenski hrib, ki ga meščani Ljubljane pogosto obiskujejo. Z novo učno potjo sprehajalcem na šestih točkah s pomočjo informacijskih tabel predstavljamo različne prebivalce tega mokrišča in tamkajšnja življenjska okolja. **TŠ**

13// Črna štokrlja razkriva svoja prehranjevališča ob Muri

O gnezditveni ekologiji črne štokrlje je v Sloveniji znanega bolj malo. Vsa opazovanja na prehranjevališčih so nujna, ravno tako najdbe gnezd. Kljub svoji velikosti je to precej skrivnostna in redko opazovana ptica, saj se zadržuje predvsem ob gozdnih potokih. Glede na podatke smo ocenili, da ob Muri prebiva 8-11 parov, kar pomeni, da gre za najboljše območje za to vrsto v Sloveniji. To pa se utegne spremeniti s postavitvijo načrtovanih hidroelektrarn, zaradi česar je treba vpliv graditve HE pred samim posegom ustrezno ovrednotiti. Raziskovanja prehranjevališč črne štokrlje ob Muri smo se lotili s pomočjo telemetrije GPS. Po lanski uvodni sezoni, v kateri smo se z vrsto pobliže seznanili, nam jo je letos uspelo tudi ujeti in ji namestiti oddajnik. Franček, kot smo štokrljo poimenovali, je bil ujet 5. junija 2014 v bližini Slaptincev v Slovenskih goricah. Pričakujemo, da nam bo posredoval pomembne podatke, s katerimi bomo lahko podkrepili pomen mr-

tvic, stranskih rokavov in gozdnih potokov ob reki Muri ter same struge reke za prehranjevanje te vrste. Frančku želimo uspešno gnezdenje in nato varno pot v Afriko! **KD**

14// Znamke s podobami ptic

Po treh letih bomo ljubitelji ptic spet prišli na svoj račun. Pošta Slovenije je namreč izdala novo serijo rednih znamk, s katero bodo predstavljali slovenske ptice. Znamka A tako prinaša podobo skalne lastovke, veliki žagar je na znamki z vrednostjo B, na znamki z nominalno vrednostjo C je upodobljena južna postovka, kozača je na znamki D, bobnarica pa krasi znamko za 0,36 evra. Avtor ilustracij ptic na znamkah je tokrat Matjaž Učakar, spremno besedilo k vsaki vrsti ptic pa je za Bilten pripravil Janez Gregori. **PVV**

15// Začetek raziskave malega deževnika

V mesecu marcu smo na prodiščih reke Drave med Mariborom in Središčem ob Dravi pričeli z raziskavo o malem deževniku (*Charadrius dubius*). Cilji raziskave so ugotovitev stopnje preživetja mladičev v leglu in njihovo medletno preživetje, ker pa je vrsta selivka, nas zanima tudi, ali se isti osebkovi vračajo na območja, kjer so se izvalili oz. gnezdili. Ob tem namenjamo posebno pozornost ugotavljanju motenj, ki ogrožajo malega deževnika in druge prebivalce pro-

14

dišč. Doslej smo v okviru raziskave ulovili in z barvnimi obročki označili že 43 odraslih osebkov ter 43 mladičev. Označevanje osebkov traja največ 10 minut, nato pa ulovljeno ptico spustimo nazaj na mesto ulova in jo v prihodnje opazujemo le od daleč s pomočjo spektiva, kar je tudi namen barvnega označevanja ptic. V prihodnje bomo nadaljevali z označevanjem ptic, hkrati pa bomo spremljali tudi premike in preživetje tistih, ki so označbo že pridobili. **TB**

16// Na Goričkem predstavili film Upkač

Ob Mednarodnem dnevu biotske raznovrstnosti in v sklopu Rajskega festivala smo zaposleni v Javnem zavodu Krajinski park Goričko in člani DOPPS 22. maja na Gradu na Goričkem premierno predstavili film Upkač, ki je nastal v istoimenskem projektu. Številni gledalci so se po ogledu filma strinjali, da je režiserju filma, Gregorju Šubicu, skupaj s sodelavci odlično uspelo predstaviti upkača oz. upkaša, kot smrdokavri rečejo Goričanci, velikega skovika oz. čuka in zlatovranko. Po besedah domačinov, avtorjev filma in upravljalcev slovenskih ter avstrijskih zavarovanih in varovanih območij narave je razvidno, da so predstavljene ptice še zelo »žive« v našem vsakdanjiku, čeprav smo vsaj v preteklosti naredili premalo za bistveno izboljšanje njihovih življenjskih razmer. Število smrdokaver in ve-

likih skovikov se je na Goričkem v zadnjih 15 letih drastično zmanjšalo, zlatovranka je celo izumrla, čeprav se je v zadnjih dveh letih spet začela pojavljati. Tega smo se začeli zavedati in o tem pričajo določeni ukrepi, predstavljeni v filmu, pa tudi film sam, ki bo poskrbel za večjo popularizacijo teh ptic pri nas. Vljudno vabljeni k ogledu filma, ki je dostopen na spletni strani YouTube. **GD**

17// Vključevanje DOPPS v pripravo novega Programa razvoja podeželja 2014-2020 (PRP)

V prvih mesecih leta 2014 smo na društvu sodelovali pri več dogodkih, ki so potekali na temo priprave vsebine ukrepov znotraj novega PRP. Dne 20. februarja smo se udeležili delavnice o ukrepu SODELOVANJE, na kateri smo bili seznanjeni z njegovo predvideno vsebino in izvedbo. Ta ukrep je znotraj novega PRP novost in se kaže kot dobra priložnost za povezovanje med različnimi deležniki na podeželju z namenom reševanja skupnih problemov. V okviru tematskega sklopa Okolje in podnebne spremembe smo prispevali naše videnje ključnih potreb in potencialnih projektov s področja varstva narave v Sloveniji.

Dne 25. in 26. marca smo bili na srečanju, ki ga je organizirala Evropska komisija z namenom spodbujanja vzpostavitve operacijskih skupin Evropskega inovacijskega partner-

stva na področju kmetijstva. Srečanja v Ljubljani so se udeležili predstavniki vladnih in nevladnih organizacij ter raziskovalnih institucij iz Avstrije, Hrvaške, Madžarske, Nemčije in Slovenije. Predstavivam tega novega sistema, ki znotraj EU povezuje različne organizacije z namenom podpore razvoju inovacij, so sledile skupinske diskusije med predstavniki posameznih držav o nacionalnih potrebah in potencialnih temah operacijskih skupin.

Dne 20. maja smo se udeležili seminarja na temo ukrepa LEADER. Ta ukrep prek Lokalnih akcijskih skupin (LAS) daje podporo projektom, ki jih lokalna skupnost identificira kot pomembne za njihov razvoj. Pozitivna novost novega PRP je, da so vse LAS v Sloveniji dolžne vsaj 10 % svojih sredstev nameniti projektom s področja varstva okolja. DOPPS je trenutno član treh LAS, naše sodelovanje v okviru tega ukrepa pa želimo v novem programskem obdobju še okrepiti.

Dne 6. junija smo bili na uradni predstavitvi predloga PRP, ki ga je pripravilo Ministrstvo za kmetijstvo in okolje in bo do konca junija poslan v pregled na Evropsko komisijo. Predvidoma bo novi slovenski PRP, ki obsega 14 ukrepov, s strani Komisije potrjen do konca leta 2014, v nadaljnjih mesecih pa se bo pričelo črpanje dodeljenih sredstev. **TŠ**

18// Okoljsko poročilo za PRP 2014-2020 ne podaja realne ocene o vplivu programa na varstvo ptic

Dne 16. maja 2014 smo na DOPPS v okviru javne razgrnitve podali pripombe na Okoljsko poročilo za Program razvoja podeželja v novem programskem obdobju. Menimo, da ima predlagani PRP več pozitivnih elementov, ki so v primerjavi s PRP za preteklo obdobje pomembni koraki v smeri ohranjanja narave. Žal pa je kot celota PRP naravnano tako, da po naši oceni zelo verjetno v prihodnjih letih ne bo bistveno zmanjšal uničujočega vpliva kmetijstva na ptice kmetijske krajine, z določenimi ukrepi pa bo ta problem celo še stopnjeval. Ker v času ocenjevanja vpliva PRP na okolje nismo imeli informacij o višini plačil za posamezne ukrepe, vpliva PRP na naravo sploh ni mogoče realno oceniti, saj ne moremo predvideti, kateri ukrepi bodo za kmete dovolj finančno atraktivni. Prav tako so manjkali podatki o tem, na katerih območjih se bodo posamezni ukrepi vpisovali. Menimo, da avtorji okoljskega poročila pri oceni vpliva na ptice niso v zadostni meri upoštevali vpliva ukrepov, ki spodbujajo intenzifikacijo rabe travnikov, nezadostne podpore za ohranjanje mejic in grmišč ter spodbujanja komasacij, melioracij in odpiranja gozdov z novimi gozdnimi cestami. **TŠ**

UNIONSKI VRT

GRAND HOTEL UNION

LETNA RESTAVRACIJA

Kulinarični užitki v senci stoletnih kostanjev...
Restavracija Unionski vrt je sveže zatočišče v poletni vročini.

Vsako leto v juniju zaživi Unionski vrt s celotno kulinarično ponudbo Grand hotela Union. V senci stoletnih kostanjev lahko uživate ob okusnih kosilih mednarodne prav tako pa tudi slovenske tradicionalne kuhinje. Sprehodite se skozi čas s tradicionalnimi jedmi na žlico, "Unionskimi rožcami".

Za vse sladokusce se ob sredah med 12. in 14. uro kuha paella, v živo pred gosti. Ob torkih ste vabljeni na domač zavitek ali pa se posladkajte z izborom dobrot s tradicijo stoletnih receptur. Vsako soboto od 11. do 13. ure se v senčnem kotičku vrta odvija program za otroke Poletni Varietejček.

ODPRTO VSAK DAN:
od junija do septembra / med 9. in 23. uro

LOKACIJA:
Miklošičeva 1, Ljubljana / Vrt Grand hotela Union

KONTAKT:
+386 1 308 12 95

WWW.UNIONSKIVRT.SI